

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Ritva Karvinen

KEHITYSVAMMAISTEN KOKEMUKSIA TYÖ- JA PÄIVÄTOIMINNASTA

Opinnäytetyö
Marraskuu 2014

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2014
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
p. (013) 260 600

Tekijä
Ritva Karvinen

Nimeke

Kehitysvammaisten kokemuksia työ- ja päivätoiminnasta
Toimeksiantaja Heinäveden kunta, Kuusentuvan toimintakeskus

Tiivistelmä

Opinnäytetyössä selvitettiin aikuisten kehitysvammaisten asiakkaiden kokemuksia työ- ja päivätoiminnassa heidän itsensä kertomana. Opinnäytetyössä haluttiin selvittää, mikä merkitys työ- ja päivätoimintaan osallistumisella on asiakkaille ja miten he itse haluaisivat kehittää toimintaa.

Laadullisen tutkimuksen menetelmillä toteutetussa opinnäytetyössä aineisto kerättiin teemahaastatteluilla ja Learning Cafe- ryhmätyömenetelmällä. Haastatteluihin osallistui toimintakeskuksen viisi asiakasta ja ryhmätyöhön kaksitoista asiakasta.

Tulosten mukaan työ- ja päivätoimintaan osallistuminen vahvasti osallistujien yhteisöllisyyden kokemusta ja se lisäsi hyvinvointia. Työ- ja päivätoiminnassa asiakkaat saivat ystäviä, työkavereita ja vertaistukea, mikä vahvasti osallisuuden kokemusta. Asiakkaat olivat sitoutuneita toimintaan ja he olivat innokkaita kehittämään toimintaa. Työstä maksettu työosuusraha koettiin itsenäisyyttä ja osallisuutta vahvistavaksi.

Kehittämisideoista keskeisimmäksi nousi tietoteknologian mahdollisuuksien lisääminen toimintakeskuksessa ja sitä kautta digitaalisen syrjäytymisen ehkäiseminen. Asiakkaat toivoivat myös mahdollisuutta työnkiertoon ja urakehitykseen työtoiminnassa.

Jatkotutkimuksessa voisi tutkia tietotekniikan hyödyntämistä työ- ja päivätoiminnassa ja kehitysvammaisten kokemuksia sosiaalisen median käytössä.

Kieli
suomi

Sivuja 46
Liitteet 7
Liitesivumäärä 8

Asiasanat

Kehitysvammaisuus, työ- ja päivätoiminta, osallisuus, asiakaslähtöisyys

THESIS
November 2014
Degree Programme in Social Services
Tikkarinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. + 358 13 260 6600

Author(s)

Ritva Karvinen

Title

Mentally Disabled Adults' Experiences of Work And Day Activities

Commissioned by the municipality of Heinävesi

Abstract

The aim of this thesis was to clarify how mentally disabled adults experience their work, and day activities and what is the importance of these activities is to them as told by the clients themselves. Another aim was to find out how the clients wish to improve these activities. The study was qualitative study and the data was collected by a theme interview and the Learning Café method. Five clients of a certain day-activity unit were interviewed individually. Twelve clients participated in the Learning Café group work session.

The results pointed that taking part in the activities had a positive influence on the welfare of mentally handicapped clients. During the day-activities, the clients made friends, got co-workers and peer support. These issues strengthened their feeling of social inclusion. They were committed to the activities and were enthusiastic to develop them. They felt that the work fee strengthened their experience of independence and social inclusion.

The main idea for the development was to increase the use of information technology in the day-activity unit in order to prevent digital exclusion. The clients wished that more attention should be paid to the work rotation and career progression.

In further research it might be fruitful to study how to exploit information technology in work and day activities. Research could also study mentally disabled people as users of social media.

Language
Finnish

Pages 46
Appendices 7
Pages of Appendices 8

Keywords

mental disability, activities, inclusion, client-centeredness

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto	6
2	Kehitysvammaisuus	7
3	Kehitysvammaisten työ- ja päivätoiminta	9
3.1	Työ- ja päivätoiminta	9
3.2	Kehitysvammaisten polku palveluihin	10
3.3	Työ- ja päivätoiminnan kehittämisenäkymiä	11
4	Asiakaslähtöisyys sosiaalialalla	13
5	Kehitysvammaiset yhteisön jäseninä	14
6	Yhteiskunnan digitalisoituminen ja kehitysvammaiset	16
7	Aikaisempia opinnäytetöitä ja tutkimuksia	18
8	Toimeksiantajan kuvaus	19
9	Opinnäytetyön toteutus	20
9.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä	20
9.2	Laadullinen tutkimuksen piirteitä	21
9.3	Aineiston hankinta	22
9.4	Aineiston käsittely ja analyysi	23
10	Tutkimuksen tulokset	25
10.1	Osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemus	25
10.2	Työtehtävät ja työn merkitys	27
10.3	Ohjaajien ammatillisuus ja asiakaskeskeisyyden toteutuminen	29
10.4	Asiakkaiden kehittämistoiveita	30
10.4.1	Työhyvinvoinnin parantaminen	31
10.4.2	Toiminnan sisällön kehittämideoita	32
11	Pohdinta	34
11.1	Johtopäätökset	34
11.2	Kehittämistarpeita	36
12	Työn hyödynnettävyys	38
13	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	38
14	Oppimisprosessi ja ammatillinen kasvu	39
15	Jatkotutkimuksia	42
	Lähteet	43

Liitteet

Liite 1 Toimeksiantosopimus

Liite 2 Saatekirje omaisille

Liite 3 Suostumuslomake haastatteluun ja ryhmätyöhön

Liite 4 Teemahaastattelurunko

Liite 5 Learning Cafe- ryhmätyön aiheet

Liite 6 Esimerkki analyysipolusta

Liite 7 Ala- ja yläluokkien suhteet

1 Johdanto

Nuorten ja aikuisten kehitysvammaisten henkilöiden työ- ja päivätoimintaa järjestetään kuntien, kuntayhtymien, säätiöiden ja yksityisten toimijoiden ylläpitämissä toimintakeskuksissa. Kehitysvammaiset voivat työskennellä myös tavallisilla työpaikoilla niin sanotussa avotyössä. Työikäisiä kehitysvammaisia on noin 23 000 ja heistä noin 14 000 osallistuu työ- ja päivätoimintaan. (Kairi, Nummelin & Teittinen 2010, 15.)

Malli työ- ja päivätoiminnalle on luotu vuosikymmeniä sitten ja se ei enää vastaa tämän päivän vaatimuksia. Tästä syystä sitä olisi uudistettava. Työ- ja päivätoiminnan tavoitteena tulisi olla kuntouttaminen, mikä johtaisi työllistymiseen avoimille työmarkkinoille. Käytännössä työtoiminnasta muodostuu useimmille yhä edelleen koko elämänmittainen työura. (Kehitysvammaliitto 2014, Kairi ym. 2010, 100.)

Kehitysvammaisten avotyöhön ja palkkatyöhön sijoittuminen on tulevaisuuden keskeisiä tavoitteita. Osa kehitysvammaisista tulee tarvitsemaan tulevaisuudessakin mielekästä tekemistä ja kuntoutusta sisältävää päivätoimintaa. Päivätoimintojen sisältöjä tulee jatkuvasti kehittää niin, että ne tukevat toimintaan osallistuvien asiakkaiden selviytymistä ja osallisuutta yhdenvertaisina kansalaisina. Kehittämistyön keskeisenä vaikuttimena tulee olla kehitysvammaisten omiin kokemuksiin ja näkemyksiin pohjautuva tieto. Opinnäytetyöni tehtävänä on osaltaan tehdä näkyväksi asiakkaiden omia kokemuksia toiminnoista ja niiden kehittämisestä.

Valtioneuvoston vammaispoliittisen selonteon mukaan toimeentulon takaava työ, turvallinen elinympäristö, hyvät asumisolot, toimivat lähipalvelut sekä ihmisten omaa selviytymistä tukeva sosiaalinen verkosto muodostavat perustan osallistumiselle ja yhteiskuntaan kuulumiselle. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 12.) Vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus, oikeus osallisuuteen ja oikeus tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin ovat suomalaisen vammaispolitiikan kolme

keskeistä periaatetta. Näihin periaatteisiin Suomi on sitoutunut Euroopan Unionin jäsenvaltiona ja YK:n jäsenmaana. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 3.)

Opinnäytetyössäni selvitin, millaisia kokemuksia aikuisilla kehitysvammaisilla on työ- ja päivätoiminnoista sekä sitä, miten asiakkaat itse haluaisivat kehittää toiminnan sisältöjä. Työssäni käytin laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmiä. Aineistoa hankin viiden asiakkaan teemahaastattelulla ja Learning Cafe -ryhmätyömenetelmällä, johon osallistui kaksitoista toimintakeskuksen asiakasta. Toimeksiantajani oli Kuusentuvan toimintakeskus. (Liite1.)

Opinnäytetyön raportti sisältää teoriaosuuden, tutkimustehtävän määrittelyn, kuvauksen tutkimuksen toteuttamisesta ja tulos- ja pohdintaosion. Keskeisiä teoriaosuuden käsitteitä ovat kehitysvammaisuus, työ- ja päivätoiminta, asiakaslähtöisyys, osallisuus ja yhteiskunnan digitalisoituminen. Tutkimuksen toteutuksessa käytin laadullista tutkimusta ja teemahaastattelua. Esittelen myös aiheeseen liittyviä aikaisempia opinnäytetöitä ja tutkimuksia, sekä selostan raportissa opinnäytetyön tekemisen prosessia ja työn tuloksia. Pohdintaosiossa teen johtopäätöksiä saamistani tuloksista. Lopuksi pohdin opinnäytetyöni eettisyyttä ja luotettavuutta sekä omaa oppimistani ja ammatillista kasvuani.

2 Kehitysvammaisuus

Kehitysvammaisuutta voidaan määritellä monin eri tavoin. Eri aikakausina vammaisuutta on määritelty sen mukaan, mitä on pidetty normaalina. Rajanveetoon vammaisuuden ja normaaliuden välillä vaikuttaa myös kulttuuri, ja jopa mielivalta. Myös arvot, ja yhteiskunnan taloudelliset ja sosiaaliset rakenteet vaikuttavat suhtautumiseen vammaisuuteen. (Vehmas 2006, 59, 113.) Aiemmin kehitysvammaisuutta määriteltiin eri aikakausien lääketieteellisten näkemysten mukaan. Nykyisin kehitysvammaisuuden määrittelyssä painotetaan yhä enemmän toimintakykyä ja sosiaalista näkökulmaa. Vammaa enemmän ihmisen mahdollisuuksia rajoittavat riippuvuus muista ihmisistä ja syrjintä. (Seppälä & Rajaniemi 2014a.)

Kehitysvammaiset tarvitsevat tukea ja erilaisia palveluja. Lääketieteellistä diagnoosia tarvitaan palveluiden ja etuisuuksien määrittelyyn. Palvelujen ja etuuksien saaminen ei kuitenkaan aina edellytä diagnoosia. Todettu tarve palveluihin riittää. Lääketieteellisessä määrittelyssä Suomessa käytetään WHO:n tautiluokitusta ICD- 10. Sen mukaan kehitysvammaisuus jaotellaan lievään, keskivaikeaan, vaikeaan ja syvään kehitysvammaisuuteen. (Seppälä & Rajaniemi 2014c.) WHO:n määritelmässä on kyseenalaista rajanveto normaaliuden ja siitä poikkeavuuden välillä. Määritelmässä vamma nähdään syynä sosiaalisille rajoitteille, mistä seuraa riippuvuus hoitohenkilökunnasta. Määritelmässä korostuu terveydenhuollon asiantuntijoiden näkemys siitä, mikä vammaiselle on parasta. (Vehmas, 2005, 113.)

Toiminnallisuuteen pohjautuvassa AAIDD:n (The American Association on Intellectual and developmental Disabilities) määrittelyssä kehitysvammaisuutta tarkastellaan henkilön toimintakyvyn ja ympäristön vaatimusten näkökulmasta. Henkilön tämän hetkinen älyllinen suorituskky on keskimääräistä alempi ja hänellä on rajoitteita adaptiivisissa taidoissa. Rajoitteita voi olla esimerkiksi kommunikaatiossa, sosiaalisissa taidoissa ja yhteisössä toimimisessa. Vaikeuksia voi olla myös oppimisessa, työssä, asumisessa ja vapaa-ajan vietossa. (Kaski, Manninen & Pihko 2009, 16.)

Toimintakykyyn perustuvassa määrittelyssä arvioidaan yksilön kykyä toimia eri tilanteissa ympäristön odottamalla tavalla. Ihmisen toimintakyky voi olla erilainen esimerkiksi kotona, työssä ja vapaa-aikana. Kehitysvammaisen tarvitse tukea, jos kyvyt eivät riitä selviytymiseen. Tästä syystä sosiaaliset suhteet ja tukiverkot ovat toimintakyvyn kannalta tärkeitä. Siksi toimintakykyä arvioitaessa huomioidaankin aina myös toimintaympäristö. (Seppälä & Rajaniemi 2014a.)

Sosiaalisessa näkökulmassa kehitysvammaisuutta tarkastellaan yksilön suhteena yhteisöön ja yhteiskuntaan. Yhteiskunnan rakenteelliset esteet ja asenteet voivat heikentää kehitysvammaisten itsenäistä asemaa yhteiskunnassa. Sosiaalisen näkökulman mukaan ihmisen jostain ominaisuudesta tulee vammaisuutta yhteiskunnan asettamien esteiden ja asenteiden kautta. Tässä näkökulmassa hyväksytään lääketieteellinen näkemys itse vammasta, mutta koros-

tetaan vamman haitan johtuvan ympäröivästä yhteiskunnasta. Syvästikin kehitysvammaiset ihmiset kykenevät tekemään omaa elämää koskevia päätöksiä, jos heille tarjotaan oikeanlainen kommunikaatiotapa ilmaista itseään. (Seppälä & Rajaniemi 2014b.)

Tärkeintä vammaisuuden määrittelyssä on lopulta se, miten henkilö itse suhtautuu vammaan. Ihmiset määrittelevät itsensä ensisijaisesti jonkin muun ominaisuuden kuin vamman perusteella. Näitä ominaisuuksia voivat olla sukupuoli, parisuhde, työ tai opiskelu. Kehitysvammaisuuden määritelmien ongelmana on tähän saakka ollut se, että ne ovat ulkopuolisten tekemiä. Kehitysvammaisten oma näkökulma on huomioitu vasta viime vuosina vammaispolitiikassa ja vammaistutkimuksessa. (Seppälä & Rajaniemi 2012d.)

Suomessa on kaikkiaan noin 40 000 kehitysvammaista henkilöä, joiden kehitysvamman aste vaihtelee vaikeasta vammasta lievään vaikeuteen oppia asioita (Seppälä & Rajaniemi, 2012a). Kehitysvammaan liittyy usein liitännäissairauksia, joista tyypillisiä ovat epilepsia, autismi ja aistivammat. Kehitysvammaisuuden johtavista syistä neljäsosa jää tuntemattomaksi. Taustalla voi olla geneettisiä, erilaisia synnytyksiin liittyviä syitä tai äidin raskauden aikainen alkoholin käyttö ja infektiot. (Seppälä & Rajaniemi 2014c.) Kehitysvammaisuus diagnosoidaan yleensä ennen 18 vuoden ikää. (Kaski, Manninen & Pihko 2009, 16).

3 Kehitysvammaisten työ- ja päivätoiminta

3.1 Työ- ja päivätoiminta

Työtoiminta on kehitysvammaisille tarkoitettua sosiaalihuollon palvelua, jonka tavoitteena on tarjota mielekäästä tekemistä, kokemuksia työn tekemisestä ja sosiaalisia suhteita. (Kaski ym. 2009, 340–341). Työtehtävät ovat yleensä tekstiili- ja puutyötä sekä alihankintana kokoonpanoa ja pakkaustyötä yrityksille. Työkeskuksissa sisäisenä toimintana järjestetään keittiötöitä, kiinteistönhoitoa ja siivoustyötä. Työpäivään voi kuulua lisäksi liikuntaa ja aikuisopiskelua. (Vernerin kehitysvamma-alan verkkopalvelu, 2014.) Työtoiminnan tavoitteena on antaa

sisältöä elämään ja tukea yhteiskunnassa elämistä. Työtoimintaan osallistumisen perusteena on henkilön kuntoutus työn tuottavuuden sijasta. Tavoitteena on ammatillisen taitojen kehittyminen ja eteneminen vaativimpiin tehtäviin. (Kaski ym., 2009, 318.)

Työtoiminnassa oleva kehitysvammaisen ei ole työsuhteessa, eikä hänelle makseta palkkaa. Nämä seikat erottavat työtoiminnan työsuhteisesta tuetusta työstä tai sosiaalihuoltolain mukaisesta vammaisen työllistymistä tukevasta toiminnasta. (Kaski ym. 2009, 318.) Palkan sijasta voidaan maksaa verotonta työsuusrahaa enintään kaksitoista euroa päivässä. Työsuusrahan määrästä päättää työkeskus ja sitä ylläpitävä organisaatio. (Vernerin kehitysvamma-alan verkkopalvelu 2014.)

Päivätoiminta on pääasiassa vaikeimmin vammaisille tarkoitettua arkea rytmittävää ja toimintakykyä ylläpitävää viriketoimintaa. Toiminnan sisältö suunnitellaan niin, että se vastaa henkilön yksilöllisiä tietoja, taitoja ja kokemusta. (Kontinen 2011.) Vammaispalvelulain mukaan päivätoiminta kuuluu kunnan erityisen järjestämisvelvollisuuden alaisiin palveluihin, joten kysymyksessä ei ole määrärahoihin sidottu palvelu. Päivätoiminnan määrän osalta kunnalla on harkintavalta. (Räty 2010, 214–215.)

Päivätoiminta perustuu aina vaikeavammaiselle henkilölle tehtyyn palvelusuunnitelmaan, jossa määritellään miten ja missä toiminta järjestetään. Asiakasmakslain mukaan päivätoiminta on maksutonta. Toiminnalla tuetaan itsenäisessä elämässä selviytymistä ja tarjotaan siihen osallistuville sosiaalista vuorovaikutusta. Tavoitteena on vahvistaa kaikkia niitä taitoja, joita tarvitaan omatoimisuudessa arjessa selviytymisessä. (Räty 2010, 214–215.)

3.2 Kehitysvammaisten polku palveluihin

Kehitysvammaisten oikeudet palveluihin ja etuuksiin perustuvat lakeihin. Suurin osa kehitysvammaisten palveluista ja tukitoimista myönnetään vammaispalvelu- ja kehitysvammalain perusteella. Kansaneläkelaitoksen myöntämät etuudet ja

tukitoimet perustuvat omiin erityislakeihinsa. Palveluja voidaan myöntää lisäksi kaikkia palvelunkäyttäjiä koskevien yleislakien perusteella. Näitä yleislakeja ovat esimerkiksi sosiaalihuolto-, päivähoito- ja perusopetuslaki. (Kehitysvammaisten Tukiliitto 2014.) Erityis- ja yleislakien väliseen suhteeseen liittyy normaalisuuden periaate, mikä tarkoittaa oikeutta elää kuten valtaosa ihmistä elää. Normaalisuuden perusajatuksena on turvata vammaiselle ihmiselle palvelujen ja tukipalvelujen avulla mahdollisuus päästä samaan asemaan muiden ihmisen kanssa. Tavoitteena on toimiminen yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä. (Kehitysvammaisten Tukiliitto, 2014.)

Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain mukaan kuntien on kuuluttava kuntayhtymään, joka osaltaan vastaa kehitysvammapalvelujen järjestämisestä ja tuottamisesta. Kunta voi järjestää erityishuoltoa myös itse. Erityishuollon palvelut tulee eräiltä osin järjestää sairaanhoitopiirien yhteydessä. (Suomen Kuntaliitto 2014.) Tällä hetkellä sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämistä uudistetaan koko maassa. Uusi sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämistä koskeva lakiluonnos on parhaillaan kunnissa arvioitavana. Kunnat voivat ilmaista mielipiteensä siitä, mihin viidestä palveluja järjestävästä alueesta ne haluavat kuulua vuoden 2017 alkaen. (YLE uutiset 2014.)

3.3 Työ- ja päivätoiminnan kehittämisenäkymiä

Nykyisin vammaispolitiikassa pidetään tärkeänä itsemääräämisoikeutta, asiakaslähtöisyyttä, osallisuutta ja itseä koskevien asioiden asiantuntijuutta. Sosiaalialalla on parhaillaan käynnissä useita muutoksia, joilla pyritään näihin tavoitteisiin. Parhaillaan valmistellaan kehitysvammalain ja vammaispalvelulain yhdistämistä uudeksi vammaispalveluja koskevaksi erityislaiksi. Muita käynnissä olevia muutoksia ovat kehitysvammaisten asumisohjelma KEHAS, sosiaalihuoltolakiuudistus ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lain uudistus. (Vierimö 2013.) Vammaislainsäädännön uudistaminen on osa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen ja palvelujen laajempaa uudistamista. Lain

valmistelussa huomioidaan myös käyttäjien näkökulmat. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014.)

Esimerkkinä asiakaslähtöisestä ja yksilökeskeisestä vammaistyön kehittämisestä on henkilökohtainen budjetointi. Sitä on kokeiltu työ- ja päivätoiminnassa ”Tiedän mitä tahdon!” -hankkeessa Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskuksessa ja Vantaalla vuosina 2010–2014. (Ahlsten 2014.) Tavoitteena on palvelujen käyttäjän valinnanvapauden ja itsemääräämisen lisääminen. Henkilökohtaisen budjetin avulla asiakas voi järjestää palvelut haluamallaan tavalla. Kyse on olemassa olevien resurssien uudelleen kohdentamisesta. (Eronen 2013, 8.)

Hankkeesta tehdyssä tutkimuksessa todetaan vammaisten henkilöiden olevan sidoksissa institutionaalsiin käytäntöihin ja valtasuhteisiin, ja näitä piirteitä sisältyi myös henkilökohtaiseen budjetointiin. Hankkeessa havaittiin, että yksilökeskeinen palvelusuunnittelu paransi henkilön itsemääräämisoikeutta. Yksilökeskeinen palvelusuunnittelu mahdollisti oman elämän kulun pohtimisen ja sen parantamisen. Tutkimuksen mukaan yksilökeskeinen palvelusuunnittelu ei paranna itsemääräämisoikeutta silloin, jos työntekijöiden professionaalinen valta jää vallitsevaksi. (Eriksson 2013, 6.)

Perinteisen työtoiminnan rinnalle on tullut vaihtoehtoisen työtoiminnan muotoja, joita ovat kehittäneet muun muassa Lyhty ry ja OmaPolku ry. Lyhty ry:ssä työtoimintaa toteutetaan erilaisissa työpajoissa ja käytetään esittävää taidetta. Esimerkiksi Kulttuuripaja Valo ylläpitää äänitysstudiota, Radio Valo-internet-media-asemaa ja Marginaaliklubia. Työpajoissa on mahdollista työskennellä alan ammattilaisten kanssa ja tuottaa yksilöllisiä projekteja. (Vernerin kehitysvamma-alan verkkopalvelu, 2014.)

OmaPolku ry:ssä korostetaan yksilöllisesti suunniteltua työ- ja päivätoimintaa. Jokaiselle nuorelle laaditaan omat tavoitteet unelmia unohtamatta. Toiminnan lähtökohdaksi on jatkuva oppiminen taide-, media- ja arkipajoissa. Yhdistyksen taustalla on joukko vammaisten omaisia, jotka halusivat uudistaa erityistukea tarvitsevien kehitysvammaisten palveluja. (Omapolku, 2014.)

Työ- ja päivätoiminnan kehittämistä pohditaan parhaillaan Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunnan (KVNK) perustamassa työryhmässä. Työryhmän mukaan toimintakeskusten tiloja ja toiminnan sisältöä tulisi kehittää vaikeavammaisten päivätoimintaa varten. Tärkeänä pidetään oikean työn järjestämistä siihen kykeneville. Tavoitteen onnistuminen edellyttää lisää työhön valmentajia. Kriittisesti työryhmä tarkastelee toimitilojen kuntoa. Useissa kunnissa toimintatilojen puutteellisuuteen ja huonoon kuntoon ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota. (Kehitysvamma-alan neuvottelukunta 2014.)

Työryhmä esittää työtoiminnan jakautumista työllistymistä, työssä pysymistä ja osallisuutta tukevaan toimintaan. Työtoimintaa toteutettaisiin yksilöllisten tavoitesuunnitelmien mukaan. Tavoitteena olisi valtaistuminen kansalaisena ja läpileikkaavana periaatteena oikeus elinikäiseen oppimiseen. Toimintaa voitaisiin toteuttaa myös liikkuvana toimintana, esimerkiksi ”klubeina” ja erilaisina projekteina yhteistyössä esimerkiksi nuorisotoimen ja vanhustaluiden kanssa. (Kehitysvamma-alan neuvottelukunta 2014.)

Tämänhetkinen kuntien heikko taloustilanne vaikuttaa myös päivätoiminnan järjestämiseen. Kehitysvamma-alan järjestöt ovat huolissaan siitä, miten kunnat säästösyistä vähentävät työ- ja päivätoimintaa lisäämällä niin sanottuja kotipäiviä asumisyksiköissä. Järjestöjen mukaan kotipäivien lisääminen kaventaa kehitysvammaisten elämän omaan kotiin. Neljän seinän sisällä joutenolo lisääntyy merkityksellisen toiminnan kustannuksella. (Kehitysvammaliitto 2014.)

4 Asiakslähtöisyys sosiaalialalla

Asiakslähtöisessä työssä asiakas kohdataan ihmisarvoisena ja yhdenvertaisena yksilönä riippumatta hyvinvointivajeesta. Asiakslähtöisessä työssä palveluita järjestetään asiakkaiden tarpeiden perusteella. Asiakas nähdään osallistuvana aktiivisena toimijana passiivisen palvelujen kohteen sijasta. Tämä edellyttää asiakkaan ja palveluntuottajan välistä yhteisymmärrystä asiakkaan tarvitsemista palveluista. Onnistuminen tässä edellyttää palveluntarjoajalta myös asia-

kasymmärrystä, eli tietoa asiakkaasta ja hänen tarpeistaan. Tämä tieto toimii palveluiden kehittämisen pohjana. (Virtanen, Suoheimo, Lamminmäki, Ahonen & Suokas 2011, 18–19.) Asiakkaiden osallistuminen palveluprosessiin liittyy asiakkaan voimaannuttamiseen. Asiakas tuntee parhaiten oman elämänsä ja tämä asiantuntemus tekee hänestä palveluprosessissa työntekijän kanssa yhdenvertaisen toimijan ja tasavertaisen kumppanin. (Virtanen ym. 2011, 18–19.)

Asiakslähtöisyyteen liittyy koko palvelutapahtuman ajan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, mikä on vahvasti yhteydessä ihmisarvoon (Virtanen ym. 2011, 20–21). Käytännössä itsemäärääminen tarkoittaa mahdollisuutta valita muiden kansalaisten tavoin. Itsemääräämisoikeus on päätöksen teon harjoittelua ja päätösten tekemistä. Siihen kuuluu myös riskejä ja vastuuta omasta toiminnasta. Olennaista itsemääräämisoikeuden tukemisen kannalta on varmistaa, että henkilö pystyy ymmärtämään ja punnitsemaan erilaisia vaihtoehtoja. Päätöksenteko edellyttää tuettavan ja tukijan välistä yhteistä kieltä, jolla tulla ymmärretyksi. Yhteinen ymmärrys voi perustua esimerkiksi kuvakommunikaatioon. (Vernerin kehitysvamma-alan verkkopalvelu 2014.)

Asiakkaiden näkökulmasta asiakslähtöisessä työssä ei ole kyse suurista asioista, vaan ”pienestä inhimillisyydestä”. Se ilmenee käytännössä asiakkaan arvostamisena, huomioimisena ja työntekijän asenteena asiakasta kohtaan. Asiakkaalle on tärkeää tulla kohdatuksi ihmisenä, jonka asioista työntekijä on aidosti kiinnostunut, ja johon asiakas voi luottaa. (Virtanen ym. 2011, 21.)

Palvelujen saavutettavuus on myös osa asiakslähtöisyyttä. Palveluiden tulee olla asiakkaalle helposti saavutettavia esimerkiksi sijainniltaan. Saavutettavuudella tarkoitetaan myös työntekijöiden saavutettavuutta ja asenteita. Palvelujen joustavuus ja asiakkaan yksilöllisten tarpeiden huomioiminen vaikuttavat asiakkaan motivaatioon ja sitoutumiseen palveluprosessiin. (Virtanen ym. 2011, 21.)

5 Kehitysvammaiset yhteisön jäseninä

Ihmisiällä on tarve yhteenkuuluvuuteen. Kun jonkin asian tai alueen ympärille kokoontuvilla ihmisillä on yhteiset tavoitteet, arvot ja normit, puhutaan yhteisöstä. Yhteisöllisyys on kokemuksellista ja tämä kokemus syntyy yhteisössä. Perustana yhteisöllisyydelle on jäsenten välinen luottamus ja vuorovaikutus. Yhteisöllisyys mahdollistaa vaikuttamisen kokemuksen sekä yhteenkuuluvuuden tunteen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014.)

Vertaisuudessa henkilöiden osaaminen ja tieto perustuvat omakohtaiseen kokemukseen esimerkiksi sairaudesta tai vammasta. Vertaisuuden vastakohta on koulutuksella, tutkimuksella ja ammatillisella työllä saatu ammatillinen tieto ja asiantuntemus. Vertaisuus ja ammatillisuus voivat täydentää toisiaan. Vertaisuudessa korostuu tasa-arvoisuus niiden ihmisten välillä, joilla on samaa kokemukseen perustuvaa asiantuntemusta. (Laimio & Karnell 2010, 16.)

Osallisuus tarkoittaa henkilön mahdollisuutta vaikuttaa omaan elämäänsä. Kehitysvammaisen henkilön kohdalla tärkeää on mahdollisuus vaikuttaa arjen toimintoihin. (Mäki 2006.) Ihmisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksilla on merkitystä heidän hyvinvoinnin kokemukseen. Osallisuuden kokemus liittyy myös yhteisöön ja yhteiskuntaan kuulumisen tunteeseen. Tämä tunne syntyy esimerkiksi työn, harrastusten, kansalaisjärjestötoiminnan tai muun osallistumisen kautta. (Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry 2013.)

Käsitteitä osallisuus, osallistaminen ja osallistuminen käytetään arkikielessä osittain synonyymeinä, mutta käsitteillä on eroja. Osallisuus viittaa kuulumiseen yhteisöön tai yhteiskuntaan ja siihen kuuluu liittymistä ja mukana olemista. Näiden kautta henkilö tulee osaksi ryhmää tai sen toimintaa. Osallisuus on myös eettinen kysymys: onko asiakas kykenevänä toimija vai ainoastaan palautteen antaja saamistaan palveluista. (Laitinen & Niskala. 2013, 11.) Osallisuus edellyttää myös sitoutumista. Se vaatii onnistuakseen luottamusta, tiivistä vuorovaikutusta ja avoimuutta. Se edellyttää myös näyttöä kansalaisilta ja asiakkailta saadun tiedon huomioimisesta palvelujen tuottamista koskevassa päätöksenteossa. (Laitinen & Niskala 2013, 13–14.)

Osallistaminen kuvaa niitä toimia, joilla pyritään asiakkaan osallisuuteen. Osallistamisella madalletaan osallistumiskynnystä ja mahdollistetaan osallisuus. Osallistamisessa tarve toimintaan syntyy ulkopuolelta ja tätä tarvetta säätelevät yleisesti hyväksytyt normit ja säännöt. Osallisuus voi alkaa osallistamisesta, mutta se voi jäädä pelkästään siihen. Aito osallisuus pitää sisällään omaehtoisuutta ja aktiivista mukanaoloa. (Valkama & Raisio 2013, 92.)

Sosiaalisella osallisuudella pyritään ehkäisemään syrjintä ja ulossulkeminen. Kehitysvammaisten elämässä ulossulkeminen voi ilmetä esimerkiksi naapuruston kielteisenä suhtautumisena tai syrjintänä työelämässä. Esimerkkinä rakenteellisen syrjäytymisen ehkäisystä on tällä hetkellä käynnissä oleva kehitysvammaisten laitosasumisen purkaminen. Kehitysvammaisille pyritään tarjoamaan mahdollisuus asua omassa kodissa siellä missä muutkin asuvat. Arjessa sosiaalinen osallisuus näkyy omaehtoisen toimijuuden määränä. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen arjen toiminnoissa ja omaehtoinen toiminta tekevät elämästä mielekäästä ja onnellista. (Eriksson 2008, 176.)

6 Yhteiskunnan digitalisoituminen ja kehitysvammaiset

Yhteiskunnassamme tietotekniikan kehitys on viime vuosina ollut nopeaa ja se liittyy kaikkeen toimintaamme. Tietoverkossa teemme ostoksia, pidämme yhteyttä muihin ihmisiin, hankimme tietoa, opiskelemme ja seuraamme viihdettä. Voimme jakaa verkossa kuvia, videoita ja tietoa. Tieto- ja viestintäteknikka parantaa myös tiedonvälitystä ja osallisuutta uusilla vaikutuskanavilla ja toimintaympäristöillä. Tietotekniikan avulla pystytään tukemaan myös vammaisten tarpeita. Esimerkkeinä tietoteknisistä palveluista ovat muun muassa etätulkkaus, vuorovaikutteinen televisio, liiketunnistimet ja videopuhelut. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2010, 10–11.)

Yhteiskunnan digitalisoitumisen tavoitteena on palvelujen saatavuus kaikille. Tavoitteena on myös kestävä kehityksen edistäminen ja uusien mahdollisuuksien luominen yhteydenpitoon, asiointiin ja kaupankäyntiin. Ennen kaikkea ta-

voitteena on kansalaisten mahdollisuus tasavertaiseen osallisuuteen. Digitalisoitumisen kehitykseen sisältyy kuitenkin riski kansalaisten eriarvoistumisesta ja syrjäytymisestä. Jos palveluiden digitalisoimisessa ei huomioida kaikkien käyttäjien tarpeita, tai ei ymmärretä heidän taitojaan, vaarana on syrjäytyminen. Tästä syystä viime vuosina tietoyhteiskunnan esteettömyys ja saavutettavuus ovat nousseet keskeisiksi teemoiksi sekä EU:n että Suomen vammaispolitiikassa. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2010, 15–16.)

Euroopan komission digitaalistrategian tavoitteena on levittää digitaaliaikakauden hyödyt kaikille yhteiskunnan alueille. Strategian tavoitteita ovat muun muassa digitaalisen lukutaidon ja osallisuuden edistäminen, sekä tieto- ja viestintätekniologioiden hyödyntäminen esimerkiksi väestön ikääntymisessä. Strategiasa korostetaan jokaisen oikeutta tietoihin ja taitoihin, joita digitaaliaikakausi edellyttää. Kaupankäynti, julkiset sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut, oppiminen ja poliittinen toiminta siirtyvät yhä enemmän sähköiseen verkkoon. Nämä palvelut tulisi olla kaikkien ulottuvilla. (Digital agenda for Europe 2014.)

Kansallinen digitaalinen agenda ohjaa suomalaisen yhteiskunnan kehittämistä vuoteen 2020 saakka. Strategiassa korostetaan esteettömyyden, saatavuuden ja helppokäyttöisyyden merkitystä verkkopalveluissa. Nämä seikat halutaan sisällyttää myös kaikkeen tietoyhteiskuntaa koskevaan lainsäädäntöön. (Liikenne- ja viestintäministeriö, 2014.)

Tietoteknologian käytön lisäämiseen vammaistyössä kiinnitettiin huomiota jo vuosikymmen sitten julkaistussa Valtioneuvoston vammaispoliittisessa selonteossa. Sen mukaan tietoteknologia on avannut vammaisille uusia mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen osallistumiseen, harrastuksiin ja sosiaaliseen kanssakäymiseen. Teknologia mahdollistaa palvelujen käyttämisen myös kotona. Kuitenkin tietoteknologiaa käytetään vielä vähän, eikä sen käyttö ole vakiintunut palvelujärjestelmän toiminnaksi. Vähäisen käytön taustalla saattaa olla toimijoiden tietoteknisten taitojen puutteellisuus. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 32.)

Vammaisille henkilöille soveltuva tietotekniikka edellyttää käytettävyyttä. Helpokäyttöisyys ja käyttäjien tarpeisiin mukautuvat palvelut houkuttelevat myös käyttämään niitä. Tietotekniikan käyttökelpoisuus edellyttää vammaisten osallistumista niiden suunnitteluun ja soveltuvuuden arviointiin. Digitaalista syrjäytymistä voidaan ehkäistä huolehtimalla vammaisten henkilöiden valmiuksista käyttää tietotekniikkaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 32.)

7 Aikaisempia opinnäytetöitä ja tutkimuksia

Kehitysvammaisten työ- ja päivätoiminnasta on tehty melko vähän sellaisia opinnäytetöitä, joissa on haastateltu asiakkaita. Opinnäytetöiden näkökulma on useimmiten omaisten tai työntekijöiden. Aki Nisulan (2012) Seinäjoen ammattikorkeakoulussa tekemä opinnäytetyö käsittelee ohjaajien näkemyksiä työ- ja päivätoiminnan merkityksestä kehitysvammaisille. Päivätoiminta on tärkeä osa kehitysvammaisen kokonaisvaltaista elämää. Päivätoiminnassa asiakkaan päivään tulee kuulua toimintoja, joissa hän kokee olevansa osana yhteisöä. Fyysisten työsuoritteiden lisäksi tulisi huomioida myös arvokkaat ominaisuudet, joista on hyötyä koko yhteisölle. Esimerkiksi iloinen mieli voi toimia kaikkien hyväksi. (Nisula 2012, 38.)

Mikkelin ammattikorkeakoulussa tehdyssä opinnäytetyössä käsitellään kehitysvammaisten työtoiminnan kehittämistä asiakaslähtöisesti. Kehitysvammaisen henkilö haluaa itse olla mukana kehittämässä työtoimintaan liittyviä käytäntöjä ja haluaa vaikuttaa sisältöön. Kehitysvammaiset henkilöt on tärkeää osallistaa työtoimintansa suunnitteluun. Osallistamisella lisätään asiakkaiden vaikuttamismahdollisuuksia ja työn mielekkyyttä. (Laukkanen 2012, 25.)

Hanna Masalinin (2013) Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa tekemä opinnäytetyö on yksi harvoja vammaisten asiakkaiden itsensä kokemuksia ja toiveita esille tuova selvitys. Tutkimusten vähäisyyden syynä on kehitysvammaisten haastattelujen tekemisen vaikeus. Siksi moni opinnäytetyön tekijä päätyy haastattelemaan työntekijöitä asiakkaiden sijasta. (Masalin 2013, 34.) Päivätoiminta

mahdollistaa asiakkaiden itsenäisen elämäntaitojen harjaannuttamisen ja vahvistaa itsenäisessä elämässä selviytymistä. Päivätoiminta rytmittää päivää ja tuo sisältöä arkeen. (Masalin 2013, 36–37.)

Metropolia-ammattikorkeakoulussa tehdyssä opinnäytetyössä Minna Eronen (2013) on tutkinut henkilökohtaisen budjetoinnin kokeiluja kehitysvammaisten työ- ja päivätoiminnoissa. Henkilökohtainen budjetointi on Suomessa vielä uutta. Toiminnan laajenemisen yhtenä ongelmana on avustajien saaminen ja pysyminen alalla. Henkilökohtaisen budjetoinnin laajetessa on mahdollista syntyä uudenlaisia palveluntuottajia vastaamaan tarpeeseen. Tukihenkilöjärjestelmän kehittäminen on myös tärkeää. (Eronen 2013, 82.)

Erja Misukka (2009) on tutkinut väitöskirjassaan työn tekemisen merkitystä toimintakeskuksissa työskentelevien parissa. Haastateltavien vastauksissa korostui elintasosuuntautuneisuus eli rahan hankkiminen ja itsensä toteuttaminen ja arvostuksen saaminen työn tekemisen kautta. Tärkeänä pidettiin myös työn sosiaalista merkitystä. Tutkimuksessa nousi esille työnohjauksen tärkeys, itsenäisyyden tunteen saavuttaminen tai sen tukeminen, työ- ja toimintakeskuksissa tehtävän työn ulkopuolisen arvostuksen haku ja osallisuuden kokemus rahalliselta, sosiaaliselta, ja itsensä tärkeäksi kokemisen kannalta. Tutkimuksessa kehittämistarpeiksi nousivat työosuusrahan korotus, toimiminen vertaisohjaajana ja työn näkyvämmäksi tekeminen toimintakeskusten ulkopuolelle. (Misukka 2009, 134–135.)

8 Toimeksiantajan kuvaus

Opinnäytetyöni toimeksiantaja on kehitysvammaisten työ- ja päivätoimintapalveluja tuottava Heinäveden kunnan ylläpitämä Kuusentuvan toimintakeskus. Perusturvalautakunnan alaisuuteen kuuluvan kunnan kehitysvammahuollon toiminta-ajatuksena on mahdollistaa kehitysvammaisille asuminen ja turvallinen ja toiminnallisesti rikas elämä mahdollisimman normaalissa asuinympäristössä. Päivä- ja työtoiminnan tavoitteena on itsenäistä elämää tukevan, ja sisällöllisesti

mielekkään toiminnan tarjoaminen asiakaslähtöisesti. Toiminnan järjestämisessä huomioidaan asiakkaiden taidot ja vahvuudet. Asiakkaiden päivään sisältyy käsitöiden tekemistä, arkiaskareita, lähettitehtäviä, ulkoilua, liikuntaa sekä yhteisiä musiikki-, luku-, ja keskustelutuokiota. Vierailut erilaisiin kohteisiin, osallistuminen kulttuuritilaisuuksiin, yhteiset retket ja tapahtumat sisältyvät myös toimintaan. (Räisänen 2013.)

Kehitysvammaisten erityishuollon palvelut kunnassa järjestää Liperissä sijaitseva Honkalampi -keskus. Sen palveluihin kuuluvat kehitysvammaneuvolan asiantuntijapalvelut, osastohoidot, kuntoutusjaksot, asumis- ja päivätoimintapalvelut, perhehoito, kotiin annettava erityishoito, kuntoutusohjaus, vaikeavammaisten lasten ja nuorten opetus, leirit, kurssit sekä koulutus ja konsultaatiot. (Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä 2014.)

9 Opinnäytetyön toteutus

9.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä

Opinnäytetyössäni selvitin, millaisia kokemuksia Kuusentuvan toimintakeskuksen asiakkailta on työ- ja päivätoiminnasta. Toiseksi selvitin, millaisia toiveita asiakkailta on työ- ja päivätoiminnan sisällön kehittämistä. Opinnäytetyön tuloksista toimeksiantaja saa tietoa asiakkaiden kokemuksista ja asiakkaiden toiveista toiminnan kehittämiseen asiakaslähtöisesti.

Kuusentuvan työntekijöiden toiveena oli kaikkien asiakkaiden huomioiminen kokemusten kertojina. Haastatteluja olisi ollut opinnäytetyön laajuuteen nähden liian monta. Tästä syystä rajasin haastateltavien määrän viiteen. Toimeksiantajan toive kaikkien asiakkaiden huomioimisesta toteutui Learning Cafe -ryhmätyössä, jossa kaikki asiakkaat olivat mukana.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia kokemuksia asiakkailla on työ- ja päivätoiminnasta?
2. Miten työ- ja päivätoimintaa tulisi asiakkaiden itsensä mielestä kehittää?

Käytin opinnäytetyössäni laadullisen tutkimuksen toimintamenetelmiä. Etukäteen valittujen haastattelun teemojen avulla selvitin, millaisia kokemuksia asiakkailla on työ- ja päivätoiminnasta. Haastattelun teemat muotoutuivat toimeksiantajan toiveiden perusteella ja taustalla olevasta teorian tiedosta. Pienryhmätyökentelyllä oli vaikutusta teemojen valinnassa ja kysymysten muotoilussa selkokielelle. Teemoiksi muodostuivat: työ- ja päivätoiminnan merkitys, ohjaajien ammatillisuus ja vuorovaikutus, osallisuuden kokemus, ympäristön viihtyisyys ja turvallisuus ja kehittämistoiveet. Learning Cafe -ryhmätyön aiheet tukivat haastattelun teemoja. Teemahaastattelun kysymykset ovat liitteessä 4 ja ryhmätyön pohdittavat aiheet ovat liitteessä 5.

9.2 Laadullinen tutkimuksen piirteitä

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista ja sen lähtökohta on todellisen elämän kuvaaminen. Aineiston hankinnassa luotetaan tutkijan tekemiin havaintoihin ja keskusteluihin tutkittavien kanssa. Aineistoa kootaan todellisissa tilanteissa. Tavoitteena on tuoda esiin tosiasioita ja odottamattomia seikkoja. Tästä syystä laadullisen tutkimuksen lähtökohta ei ole teorian tai hypoteesin testaus. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään metodeja, jotka tuovat tutkittavien ”äänen” ja näkökulmat esille. Näitä menetelmiä ovat esimerkiksi teemahaastattelu, osallistava havainnointi ja ryhmähaastattelu. Tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, eikä satunnaisotoksen menetelmillä. Joustavuus on laadulliselle tutkimukselle tyypillistä. Olosuhteiden muuttuessa tutkimussuunnitelmaa voidaan muuttaa, jos se on tarpeellista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 156–164.)

9.3 Aineiston hankinta

Laadullisessa tutkimuksessa haastattelua käytetään usein aineiston hankintatapaana. Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen tai tutkimustehtävän mukaisesti. (Remes & Sajaniemi 2009, 75.). Haastattelun etuna on se, että kysymyksen voi toistaa tai varmistaa, että haastateltava on ymmärtänyt kysymyksen oikein. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72–74).

Tapausten eli haastateltavien määrä on laadullisessa tutkimuksessa usein pieni, mutta tapauksia pyritään analysoimaan perusteellisesti. (Eskola & Suoranta 1999, 18). Tilastollisten yleistysten sijaan laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan ilmiöitä, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettinen tulkinta jollekin ilmiölle. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Haastattelun etuna on haastateltavien henkilöiden mahdollisuus kertoa itseään koskevia asioita vapaasti. Haastateltava henkilö on merkityksiä luova ja aktiivinen osapuoli. Haastattelun etuna on myös mahdollisuus nähdä haastateltava kasvojen ja nähdä hänen ilmeensä ja eleensä. (Hirsjärvi ym. 2009, 205–206.)

Learning Cafe -menetelmällä on mahdollista saada keskustelun, pohdinnan ja ideoinnin avulla mahdollisimman paljon erilaisia näkökulmia pohdittavasta teemasta. Menetelmän perusajatus on tukea dialogisuutta ja saada sen avulla esille näkökulmia, joita voidaan pohtia yhdessä. Ryhmässä rakentuvan tiedon taustalla on sosiokonstrukttiivinen oppimiskäsitys, jonka mukaan yksilön oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Sosiaalisessa prosessissa henkilöt saavat jaettua tietoa ja tulkintoja sekä yhteistä tietoisuutta. (Kupias 2007, 93,162.)

Aineiston keruumenetelmänä käytin viiden henkilön teemahaastattelua yksilöhaastatteluna. Haastattelun valitsin tiedonkeruumenetelmäksi suoran vuorovaikutuksen ja joustavuuden vuoksi. Toteutin haastattelut toimintakeskuksessa yksilöhaastatteluna kahtena päivänä huhtikuussa 2014. Lähetin etukäteen saa-

tekirjeen, jossa kerroin haastattelun tarkoituksesta ja luottamuksellisuudesta. Omaisille osoitettu saatekirje on liitteessä 2 ja suostumuslomake haastatteluun liitteessä 3. Haastattelutilanteessa kertosin vielä jokaiselle henkilölle erikseen, miksi haastattelen heitä. Kerroin nauhoittavani puheemme.

Aineistoa hankin lisäksi Learning Cafe -menetelmällä. Siinä kaikki asiakkaat pääsivät tuomaan esille mielipiteensä. Ennen istuntoa ohjeistin työntekijöitä menetelmän käytössä. Pyysin heitä toimimaan ryhmissä kirjaajina, koska kirjoittaminen on asiakkaille vaikeaa. Asiakkaiden ja työntekijöiden yhteistoiminnalla halusin nostaa esille asiakaslähtöisyyden arvoperustaa, jossa asiakas nähdään tasavertaisena kumppanina ja aktiivisena toimijana. Ryhmätyön toteutin ennen yksilöhaastatteluja.

Sijoittelin ryhmätyötä tehdessä pöydät ja tuolit tilaan kahvilamaisesti. Asiakkaat jaettiin neljään ryhmään ja ryhmät asettuivat pöytiin pohtimaan annettua aihetta. Ryhmät vaihtoivat paikkaa pöydästä toiseen kun annoin merkin. Olin etukäteen kirjoittanut paperille pohdittavat tehtävät. Aiheesta syntyneet oivallukset ja ideat kirjaaja kirjasi paperille. Ryhmien kierrettyä kaikissa pöydissä pöytäliinana toimineet paperit koottiin yhteen ja kunkin pöydän kirjaaja esitteli tuotokset muille. Tuotoksista käytiin loppukeskustelu, jossa esille nousseet ajatukset kirjasin ylös.

Osallistujat olivat innostuneita menetelmästä, ja esille nousi runsaasti toteuttamiskelpoisia ideoita. Sellaisetkin henkilöt, jotka työntekijöiden mukaan yleensä eivät tuo esille mielipiteitään, olivat aktiivisesti mukana. Kirjoitin papereille kirjatut ajatukset puhtaaksi ja lähetin koosteen sähköpostitse toimintakeskukseen.

9.4 Aineiston käsittely ja analyysi

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa kertyy runsaasti ja sen analysointi on työlästä. Analyysin tekemiseen onkin hyvä ryhtyä heti aineiston keräämisen jälkeen, ja sitä on hyvä tehdä jo aineiston keruun aikana. (Hirsjärvi ym. 2007,

216–219.) Sisällönanalyysin tarkoituksena on luoda aineistosta sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta asiasta. Aineisto järjestetään selkeään muotoon säilyttäen aineiston informaatio. Aineistolähtöinen analyysi jakaantuu kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto redusoidaan eli pelkistetään. Seuraavaksi aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään, ja kolmannessa vaiheessa abstrahoidaan eli luodaan teoreettinen käsite. Pelkistämisen analysoitavasta aineistosta karsitaan epäolennainen pois, pilkotaan tietoa osiin tai tiivistetään tietoa. Tutkimustehtävä ohjaa aineiston tiivistämistä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi etenee esimerkiksi niin, että haastattelut kuunnellaan ja kirjoitetaan auki sanasta sanaan eli litteroidaan. Tämän jälkeen aineistoon perehdytään hyvin ja etsitään siitä pelkistetyt ilmaukset ja listataan ne. Seuraavaksi etsitään pelkistettyjen ilmaisujen samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia. Tämän jälkeen pelkistetyt ilmaukset yhdistetään alaluokiksi, jotka yhdistetään ja muodostetaan niistä yläluokat. Seuraavassa vaiheessa yläluokat yhdistetään ja muodostetaan kokoava käsite. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–109.)

Työni aineistona ovat haastattelut ja Learning Cafe -ryhmätyön avulla kerätyt ajatukset. Aloitin aineiston käsittelyn kirjoittamalla puhtaaksi ryhmätyössä kirjatut muistiinpanot tiedostoksi. Tulosten käsittelyssä merkitsin lyhenteellä LG ryhmätyössä tulleet ajatukset. Tämän jälkeen poimin aineistosta samankaltaisia ilmaisuja ja muodostin niistä alaluokkia, joista muodostin edelleen yläluokkia. Luokiksi muodostuivat toimintaan osallistumisen merkitys, asiakaslähtöisyys, ohjaajien ammatillisuus, työhyvinvointi ja työympäristön ja toiminnan sisällön kehittämisideat.

Aineiston käsittelyä jatkoin kirjoittamalla auki sanasta sanaan nauhoitetut haastattelut. Litteroitua aineistoa kertyi tulostettuna yhteensä 35 sivua. Litteroinnin työläyttä lisäsi haastateltavien henkilöiden käyttämä savon murre. Murreilmausten kirjoittaminen oli hidasta. Tästä syystä litterointi vei paljon aikaa. Aineiston vaihtelevuuteen vaikutti se, että osa haastateltavista vastasi hyvin lyhyesti, jopa

yhdellä sanalla. Osa haastateltavista kuvaili kokemuksiaan laveasti poiketen välillä kauas kysymyksestä.

Jokaisesta haastattelusta tein oman tiedoston, jonka merkitsin H-kirjaimella ja numeroilla. Tulostin haastattelut litteroinnin jälkeen paperille. Tulostamisen jälkeen luin tekstiä ja etsin siitä samankaltaisia ilmaisuja. Käytin erivärisiä korostussejia ilmaisujen erottamiseksi. Tiivistetystä aineistosta muodostin alaluokkia. Aineiston tiivistämistä jatkoin kokoamalla alaluokkia yläluokiksi, joista muodostin teoreettisen käsitteen. Tässä vaiheessa yhdistin ryhmätyön tulokset haastattelujen tuloksiin ja huomasin tulosten tukevan selkeästi toisiaan. Analyysipolusta on esimerkki liitteessä 6 ja ala- ja yläluokkien suhteet on esitetty liitteessä 7.

Aineistolähtöinen ja teoriaohjautuva aineiston käsittely etenevät molemmat aineiston ehdoilla. Aineistolähtöisessä analyysissä teoreettinen käsite luodaan aineistosta, mutta teorialähtöisessä se on ennestään tiedetty. Analyysitapojen ero ilmenee siinä, miten käsitteen muodostusvaiheessa eli abstrahoinnissa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127.) Käsittelin aineistoa sen omilla ehdoilla, mutta osallisuuden ja asiakaslähtöisyyden käsitteet olivat ennestään tiedettyjä. Kriittisesti tarkasteltuna analyysissäni on myös teoriaohjaavan sisällönanalyysin piirteitä.

10 Tutkimuksen tulokset

10.1 Osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemus

Haastatteluiden mukaan työ- ja päivätoiminnassa käyminen vahvisti siihen osallistuvien osallisuuden kokemusta. Työ- ja päivätoiminnassa koettu yhteisöllisyys ja yhdessäolo vertaisryhmässä koettiin tärkeiksi. Asiakkaat kokivat kuuluvansa yhteisöön, jossa syntyneet ystävyyssuhteet ja työkavereiden sekä työntekijöiden tapaaminen tuottivat iloa ja hyvää mieltä. Osalla haastatelluista oli sosiaali-

sia kontakteja vähän toimintakeskuksen ulkopuolella. Heille sosiaaliset suhteet toimintakeskuksessa olivat erityisen tärkeitä. Jokainen haastateltu henkilö pystyi nimeämään toimintakeskuksessa muutaman hyvän ystävän, jonka tapaamista odotti. Toimintakeskukseen lähteminen aamuisin tunnettiin mieluisaksi ja odotetuksi. Kaikki haastatellut henkilöt aikovat käydä jatkossakin toimintakeskuksessa niin kauan kuin voimia ja työkykyä riittää.

Kaikkihan ne myö ollaan, kaikki ollaan ystäviä tiälä, eihän tiällä muuten voisi olla. (H3)

Niitähän minä just tarkotin, että niitä työkavereita on mukava nähdä. Ei siellä asunnollakaan yksinää oo mukava olla. (H1)

Kyllä tää mulle iloa tuottaa, suap olla toisiin kanssa, ei tarvi kotona mököttee. (H2)

On mukava uamalla lähtee, satteella sontikka mukkaan, pakkasella enemmän piälle. Kaveri tuloo hakemaan. Se on mukava. On virkee olo päivän jälekeen.(H5)

Haastatellut tunsivat vastuuta työyhteisöstä, mikä näkyi muun muassa vastuullisuutena hyvästä työilmapiiristä. Hyvänä työilmapiiriä pidettiin silloin, kun on hyvä sopu kaikkien kesken. Hyvän työpaikan ominaisuuksiksi mainittiin yhteisesti sovittujen sopimusten noudattaminen, siisteys, tavaroiden hyvä järjestys ja savuttomuus. Vapaus mainittiin myös hyvään työpaikkaan kuuluvaksi piirteeksi. Työkokoukset koettiin osallisuutta vahvistavaksi, koska niissä voitiin vaikuttaa yhteisiin asioihin. Työkokouksessa voitiin vaikuttaa esimerkiksi retkikohteiden valintaan ja arjen käytäntöihin. Kaikki haastatellut kokivat voivansa kertoa mielipiteensä kokouksissa. Kaikki kokivat tulevansa kuulluksi työkokouksissa.

Missä on rauhallisella mielellä. Missä ei harrasteta juomista, eikä tupanpolttoo. Mie en tykkee ollenkaan siitä hommasta, että tupakoi-jaan.(H3) (Kuvaus hyvästä työpaikasta.)

Puhtaus. Tavarat pittää olla järjestyksessä, tavarat ei sua olla sokin sokin.(H4) (Kuvaus hyvästä työpaikasta.)

Myö suahaan mielipide sannoo, se on mielenkiintosta. (H3) (Tarkoittaa päätöksentekoa työkokouksessa.)

Tää on vappaampi. Tiällä ei komenneta niin paljon. Tiällä on vappaampaa.(H2) (Vertaa toimintakeskusta edelliseen työpaikkaan.)

Vastuun ottaminen yhteisöstä näkyi myös haluna toimia lomalla olevien sijaisena. Muille ohjaajana toimiminen koettiin omanarvontuntoa lisäävänä. Tärkeänä pidettiin sitä, että jokainen voi osallistua yhteisiin tekemisiin kykyjensä mukaan.

10.2 Työtehtävät ja työn merkitys

Haastateltujen työtehtävät vaihtelivat puu- ja tekstiilitöiden tekemisestä erilaisiin lähettitehtäviin. Työtehtäviin kuuluivat myös toimintakeskuksessa tehtävät arkiset askareet kuten siivous-, ja keittiötyöt. Toimintapäivät sisälsivät myös yhteiset ruoka- ja kahvihetket, työkokouksia, liikunta-, laulu-, luku- ja askartelutuokioita sekä viihdetuokion perjantaisin. Yhdessä tekemistä ja aterioimista pidettiin sosiaalisuutta vahvistavana.

Sahhaushommia, lintuja oon sahanu, hevosiakii oon sahanu ja koiria. Kukkia sahasin.(H1)

Ompelutöitä, kudontatöitä ja sitten keikkahommia. Hammaslääkärin tarvikkeita ylös ja sitten alas. (H3)

Kutonu mattoja. Tyhjentäny astianpesukonetta ja täyttäny, tyhjentäny roskia, vieny roskia ja vieny niitä.(H4)

Leipominen. Pullia, kakku on tehty. (H5)

Työstä maksetulla työosuusrahalla oli kaikille taloudellista merkitystä ja raha oli kaikille tärkeä. Eläkkeen ohella työosuusraha nähtiin tärkeänä lisänä toimeentulossa. Erilaisten hankintojen tekeminen työstä ansaitulla omalla rahalla tai säästäminen tuleviin tarpeisiin vahvistivat itsenäisyyden tunnetta. Kuluttajana oleminen kokemusta vahvisti hankintojen tekeminen omalla rahalla. Saatu raha käytettiin esimerkiksi elintarvikkeisiin, vaatteisiin, nettiostoksiin, virkistäytymiseen

tai säästettiin retkiin. Työosuusrahaan toivottiin korotusta, mutta esteeksi nähtiin kunnan tiukentunut taloustilanne.

Rahat maksetaan näppiin, säästän, kahvit keitän ja syön rinkeleitä.(H5)

Säästän reissuja varten, levyjä ostan, vaatteita ja hevituotteita netistä.(H4)

Sitten niinku netin kautta yhen levyn tilasin.(H3)

Ei se oo, mutta onhan se eläke”(H2) (Vastaus kysymykseen, onko työosuusraha riittävä?)

Aika tiukkoo on kunnalla, en usko, että ne ruppee nostamaan.(H1)

Oma työ, josta on vastuussa, koettiin itseluottamusta ja omanarvontuntoa vahvistavaksi. Koulutusta vastaavan työn tekemistä pidettiin tärkeänä. Tilaustöiden saamisen ja myytyjen käsitöiden kautta haettiin arvostusta ulkopuolisilta. Tämä näyttäytyi myytyjen tuotteiden ja niiden ostajien nimeämisenä pitkältä ajalta taaksepäin.

Oon käyny lähettihommissa, uus homma. Hammasliäkärin lähettihommia, mulla on siinä uus työ. Se on paras työ, se on oma homma.(H4)

Minä oon sinne puupuolelle koulun käyny, en ruppee neulehommii.(H1)

Tuosta poppanasta tykkeen, tillaushomma tuas tulossa mulle. (H2)
Niitä on männy paljon. (H1) (Tarkoittaa myytyjä tuotteita.)

Kaksisen vuotta sitten kato tuota pussitettiin kato nuita yrttiä ja mitä lie ollu kuivattuja sieniä ja kaikkee tämmöstä, mutta se on loppunut, se on ollu ja männy. (H1)

Alihankintatöitä on pienellä paikkakunnalla saada. Aikaisemmin toimintakeskuksessa pussitettiin yrtejä, mutta se työ on loppunut jo vuosia sitten.

Työtä haluttiin kehittää niin, että olisi mahdollisuus vaihtaa tietyin aikavälein työtehtäviä. Tärkeänä pidettiin mahdollisuutta edetä vaativimpiin tehtäviin eli etenemistä työuralla.

Työnkiertoa, töidenvaihtoa. (LG) (Miten haluaisit kehittää toimintaa?)

Urakehitystä. (LG) (Miten haluaisit kehittää toimintaa?)

10.3 Ohjaajien ammatillisuus ja asiakaskeskeisyyden toteutuminen

Ohjaajat tunnettiin hyvin nimeltä, samoin kuin heidän työtehtävänsä. Ohjaajien työ näyttäytyi erilaisten roolien kautta. Ohjaajilta odotettiin johtajuutta ryhmässä, esimerkiksi rajojen asettamista ja mahdollisten erimielisyyksien sovittelua. Ohjauksen osaamisessa arvostettiin erilaisten kädentaitojen osaamista monipuolisesti.

Toppuuttelloo välillä. (LG) (Vastaus kysymykseen, millainen on hyvä ohjaaja.)

Se on kätevä rouva, se sahoo, minä vuan pien lankkua, se sahoo nopeesti, sillä käyp se homma. (H1) (kuvaus ohjaajan ammatitaidosta)

Ohjaajan yhtenä roolina oli toimiminen töiden antajana ja töiden jakajana. Nämä roolit nousivat esille työtehtävien valintaan ja töiden suunnitteluun liittyvissä ilmaisuissa. Kaksi haastatelluista koki voivansa vaikuttaa jonkin verran töiden suunnitteluun ja siihen, mitä työtä tehdään.

Ei kun ohjooja sanoo, mitä tehhää. (H4)

Ohjoojat antaa työt. Kyllä minä voin itekii ehottee. Ohjooja pittää olla mukana, yhdessä suunnitellaan värit. Jos ite tekköö ei se väri satu kuitenkaan. (H2)

Jonkun verran osallistun suunnitteluun.(H3)

Asiakaslähtöisyyden vahvistamisen tarve näkyi toiveena saada enemmän osallistua töiden suunnitteluun ja toteutukseen. Naisvaltaiselle alalle toivottiin myös miesohjaajia, vaikka vain lyhyeksikin aikaa. Osa kaipasi enemmän yksilöllistä ohjausta ja osa koki, että ohjaajilla oli kiire.

Ottaa mukaan suunnitteluun, toteutukseen ja päätöksentekoon.
(LG) (kuvaus hyvästä ohjaajasta)

Yhtenä ohjaajan tehtävänä esille nousi asiakkaan osaamisen esille tuominen. Käytännössä tämä toteutui asiakkaan kannustamisena työssä ja rohkaisemisenä kokeilemaan erilaisia töitä. Hyvän ohjaajan persoonallisina ominaisuuksina mainittiin muun muassa hyvä kuuntelutaito, kyky kannustaa, kärsivällisyys, huomaavaisuus, ystävällisyys, iloisuus, luotettavuus ja tasapuolisuus.

Ei äksyile, eikä karju. (LG)

Ei puhu takanapäin.(LG)

Kuuntelunhaluinen.(LG)

Osa rauhoittaa oikein puhumalla. (LG)

Ohjaajien pelkkä läsnäolo koettiin merkitykselliseksi. Kuulumisten vaihtamista ohjaajien kanssa ja omista asioista kertomista heille pidettiin merkityksellisenä. Tärkeänä pidettiin myös opiskelijoiden vierailuja ja harjoitteluja. He toivat vaihtelua ja uusia virikkeitä.

10.4 Asiakkaiden kehittämistoiveita

Toimintakeskuksessa on paljon asioita, joihin asiakkaat olivat tyytyväisiä. Tyytyväisiä oltiin hyvään työilmapiiriin, hyvään yhteishenkeen ja ohjaajien ammatilli-

suuteen. Hyvää mieltä ja iloa tuotti vertaisryhmässä oleminen ja yhdessä työskentely. Konkreettisia kehittämisajatuksia nousi eniten esiin ryhmätyössä. Haastatteluissa esiin nousseet kehittämistoiveet olivat samansuuntaisia kuin ryhmätyössä. Eri tavoilla hankittu aineisto tuki hyvin toistaan. Vastausten samankaltaisuuteen saattoi osaltaan vaikuttaa haastattelujen tekeminen ryhmätyön jälkeen. Ryhmätyössä esiin tulleista ideoista oli myös keskusteltu työkokouksessa ennen haastatteluja. Tällä voi olla vaikutusta haastatteluissa esille tulleisiin kehittämistoiveisiin.

10.4.1 Työhyvinvoinnin parantaminen

Työhyvinvointia haluttiin parantaa lisäämällä esteettisyyttä, esteettömyyttä ja ergonomiaa. Esteettisyyden merkitys nousi esille sekä ulko- että sisätilojen muutostarpeissa. Tämä näkyi haluna lisätä värien käyttöä. Sisäseinät haluttiin maalata eri väreillä. Sisustusta haluttiin uudistaa muun muassa uusilla verhoilla. Seinille toivottiin nähtäville lisää omista töistä tehtyjä tauluja ja niiden vaihtamista ajoittain näyttelyn tavoin. Taulujen, viherkasvien ja mattojen todettiin tuovan kodikkuutta.

Sillee, että olisi enemmän omia näitä taideteoksia seinillä, että ne vaihtuis työt vähän niinku näyttelyn tavoin. (H3)

Uudet verhot, mielellään kukalliset. Seinien maalaus eri huoneissa eri väreillä. (LG)

Pihan viihtyisyyttä haluttiin lisätä kukilla ja koristeilla sekä hankkimalla riippumatto. Pihalle haluttiin myös uusia liikuntavälineitä toiminnallisuuden lisäämiseksi. Esimerkkinä liikuntavälineistä mainittiin lentopalloverkko ja koripallokori pallottelua varten. Takapihan aluetta haluttiin kehittää niin, että siellä olisi tasainen alue, jolla voisi pelata joukkuepelejä. Nykyisellä kaltevalla pihalla palloilu ei onnistu. Talveksi toivottiin pulkkamäkeä.

Kukkapenkki ja siihen kukkia, semmosia nättiä kukkia, se ois hienoo, siihen ois tämmöset, nehän ne ois nuo ruusut, punasia ruusuja, se ois hienoo. (H1)

Vähän niinku tuollanen pallokenttä, että voisi pelata golfia tai keilata. (H3)

Esteettömyyteen toivottiin parannusta sekä sisä- että ulkotiloissa. Toimintakeskuksen sisällä olevat porrasaskelmat koettiin liikkumista vaikeuttavina, mutta hyvänä pidettiin liikkumisen tueksi asennettuja tukikaiteita ja tartuntakahvoja seinissä. Keittiökaappeja toivottiin siirrettäväksi alemmaksi, jotta lyhyemmät henkilöt, tai pyörätuolissa olevat ylettyvät paremmin ottamaan kaapeista tavaroita. WC-tilat koettiin ahtaiksi ja vessojen ovet liian kapeiksi. Ulkona liikkumista haluttiin tehdä turvallisemmaksi niin, että jyrkkään mäkeen rakennettaisiin kaide, josta voisi ottaa tukea.

Se joskus kuatuu ja noituu sitten.(H2) (kuva sisätiloissa liikkumista)

Vessan ovet levvemmiks, ei sovi ihminen kunnolla. (H4)

Tuo mäki on vaarallinen liukkaalla, siihen saisi tulla kaide, tuohon mäkkeen ulos. (H3)

Ergonomiaa haluttiin parantaa uusien tukevien työtuolien hankkimisella. Työturvallisuutta haluttiin kohentaa valaistuksella ja hankkimalla kohdevaloja työpisteisiin. Ilmalämpöpumpun hankintaa ehdotettiin lämpötilojen tasaamiseksi. Sisäilman laatua ehdotettiin parannettavaksi tuuletusta ja ilmastointia tehostamalla.

10.4.2 Toiminnan sisällön kehittämideoita

Toiminnan sisältöön oltiin pääosin tyytyväisiä, mutta toimintaa haluttiin myös uudistaa ja päivittää nykypäivän vaatimuksia vastaavaksi. Uutena toimintana esitettiin tietotekniikan käytön lisäämistä ja ohjausta tietokoneen käytössä. Taustalta paljastui huoli syrjäytymisestä tietoyhteiskunnassa, jossa palvelut siir-

tyvät yhä enemmän tietoverkkoihin. Sosiaalisen median käytön osalta toivottiin ohjausta esimerkiksi turvallisessa Facebookin käytössä. Myös muiden teknisten välineiden käyttöä toimintakeskuksessa toivottiin lisää. Välineistä mainittiin projektori, videokamera, skanneri ja karaokelaitteet. Asiakkaiden käyttöön toivottiin internet yhteyttä ja omaa asiakkaiden käytössä olevaa tietokonetta. Projektorin ja videokameran hankintaa toivottiin omien lyhytfilmien tekemistä varten. Projektori mahdollistaisi myös elokuvien ja musiikkivideoiden katselun esimerkiksi YouTubesta.

Silleen muuttasin, että olisi tietokone jossain nurkassa, että voisi lukkea sähköpostin ja skanneri ois hyvä, vois skannata valokuvia ja muutkii oppisivat käyttämään tietokonetta. (H3)

Tietokone olis hommattava. Se olis tätä päivee.(H4)

Tietokone olisi hyvä olla ja tietokonejuttuja.(LG)

Mie toivosin, että kun syksyllä alkaa kokkourukset, niin siinä päätettäisiin, että olisi valokuvaus ja videoryhmä silleen, että voitais tehdä omia elokuvia. (H3)

Tekstiili- ja puutöiden ohelle esitettiin lisäksi keramiikkatöitä, kuvataidetta ja valokuvausta. Työtehtäviä haluttiin laajentaa myös ulkotöihin kaikkina vuoden aikoina. Taustalla oli halu pitää piha siistinä sekä halu tehdä jotain fyysistä työtä.

Porukat pihatöihin. Ei saisi mättää roskia pihalle. Minä en ymmärrä, ei pitäis mättee tupakantumppia.(H4)

Tykkeisin semmostakkii hommoo, tykkeisin tehdä ulkohommia, vaikka haravointihommia. (H3)

Viihdeiltapäivien sisältöä haluttiin myös uudistaa. Tässä yhteydessä viihteellä tarkoitetaan perjantaisin vietettävää yhteistä hetkeä. Näihin tuokioihin toivottiin muun muassa muotiin ja kauneuteen liittyviä asioita. Esimerkkinä mainittiin kynsien hoito ja muotinäytökset.

Yhtenä esille nousseena puutteena nousi vähäinen vapaa-ajan ohjaus. Sitä toivottiin enemmän. Esteeksi osallistumiselle kulttuuritilaisuuksiin vapaa-aikana

mainittiin avustajan tai kaverin puute, joka ottaisi mukaan ja tarjoaisi kyydin. Vapaa-ajan tekemisistä mainittiin leppäminen, television katselu, kalastus ja kulttuuritapahtumiin osallistuminen

11 Pohdinta

11.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyössäni selvitin aikuisten kehitysvammaisten kokemuksia työ- ja päivätoiminnasta, ja millaisia toiveita heillä on sisällön kehittämiseksi. Tulokset osoittavat, että toimintakeskuksessa koettu yhteisöllisyys on tärkeää. Asiakkaat kokivat kuuluvansa työ- ja päivätoiminnassa yhteisöön, jossa he kokivat vertaisuutta ja hyväksytyksi tulemista omana itsenään.

Vertaisuudella on merkitystä hyväksytyksi tulemisen kokemuksessa. Tasa-arvoisessa vertaisryhmässä tämä toteutuu. Samankaltaisesta elämäntilanteesta oleminen takaa sen, että toiset tietävät omasta kokemuksesta jotakin toisen kokemista tunteista. Vertaisryhmältä saatu empatia on erilaista kuin ammattilaisilta saatu. (Laimio & Kartell 2010, 16.)

Yhteisöllisyyden kokemus syntyy siitä, että henkilö kokee olevansa osallinen ja tuntee voivansa vaikuttaa yhteisössä. Yhteisöllisyys rakentuu yhteisön jäsenten välisistä suhteista ja vuorovaikutuksesta. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014.) Yhteisöllisyyden kokemus vahvisti myös turvallisuuden tunnetta ja sitä kautta hyvinvointia. Tuloksissa keskinäinen luottamus näyttäytyi esimerkiksi mahdollisuutena ilmaista oma mielipide työkokouksissa, jossa kaikki kokivat tulevansa kuulluksi. Erikssonin (2008, 101) mukaan sosiaalitieteilijät näkevät turvallisuuden tunteen ja yksilön identiteetin liittyvän kiinteästi yhteen. Vammaisten kohdalla turvallisuuden merkitys korostuu heidän lähisuhteissa ja arjen hoivakäytännöissä. Yhteisöllisyyteen sisältyy ihmisten yhteenkuulumisen tarpeen

tunnustaminen ja arvostaminen. Yhteisöä vahvistaa sen monipuolinen verkosto ja ongelmien ratkominen yhdessä. Yhteisöllisyyden syntyminen edellyttää yhteisön jäsenten välistä luottamusta.

Kehitysvammaisilla henkilöillä osallisuus näyttäytyy vaikuttamisen mahdollisuutena arjessa. Monipuolisella aktiivisella toiminnalla voidaan kehittää henkilön tietoisuutta ympäristöstä ja omasta itsestä. Erilaisesta toiminnasta saatavat aistikokemukset voivat aktivoida vuorovaikutukseen ja aloitteellisuuteen vuorovaikutuksessa. (Mäki 2006, 3.) Työ- ja toimintakeskustyyppisellä työmuodolla on kehitysvammaisen henkilön osallisuuden kokemusta edistävä vaikutus. Tällainen työmuoto ehkäisee syrjäytymistä ja vahvistaa integroitumista ympäröivään yhteiskuntaan. (Misukka 2009, 134.) Yhdessä työskentely ja yhteiset arjen toiminnot kuten ruokailut, retket ja kuntosalikäynnit vahvistivat sosiaalisen osallisuuden kokemusta.

Sosiaalisen osallisuuden tunnetta lisäsivät myös työkaverin auttaminen tai työkaverin sijaisena toimiminen loman aikana. Itsensä kokeminen tärkeäksi, esimerkiksi työkaveria neuvoessa, tai tilaustyötä tehdessä, lisäsi omanarvontunnetta. Erikssonin (2008, 57) mukaan vammaisten henkilöiden kokemuksia työelämässä jäsentävät mielihyvän kokemukset, jotka nousevat työn osaamisesta ja siitä, että on ylpeä osaamisestaan. Työyhteisössä annettu ylimääräinen vastuu kasvattaa sosiaalista arvostusta työyhteisössä ja lisää mielihyvää.

Osallisuus ilmeni myös haluna ansaita rahaa omalla työllä ja olla kuluttaja. Työ- ja päivätoiminnasta maksetulla työosuusrahalla oli merkitystä myös elintason ylläpidossa. Erilaisten hankintojen tekeminen omalla rahalla lisäsi itsenäisyyden tunnetta. Tulosten mukaan kuluttaminen on kohtuullista ja haastatellut iloitsivat pienistä arjen hankinnoista. Erikssonin (2008, 136) mukaan elintapojen kohtuullisuuden taustalla ovat niukkojen tulojen lisäksi vamman tuomat rajoitukset kuluttamisen osaamisessa ja taidoissa. Kehitysvammaisella ei ehkä ole samantyyppistä halua tai taitoa kuluttamiselle kuin muilla ihmisillä. Esimerkiksi ruokakaupassa käymiseen kehitysvammaisen voi tarvita apua.

Ohjaajien työ näyttäytyi erilaisten roolien kautta. Ohjaajilta odotettiin johtajuutta ryhmässä, järjestyksen pitoa, ja rajojen asettamista tarvittaessa. Ohjaajat nähtiin töiden antajana ja töiden jakajana. Ohjaajien tehtäviksi mainittiin myös neuvominen ja virheiden korjaaminen esimerkiksi käsitöissä. Tärkeää oli myös pelkkä ohjaajien läsnäolo ja keskustelut heidän kanssaan sekä kuulluksi tuleminen. Ohjaajilla oli myös tärkeä merkitys kannustajana, lohduttajana myönteisen palautteen antajana ja asiakkaan osaamisen esille nostajana.

11.2 Kehittämistarpeita

Tulokset osoittivat tarpeen tietotekniikan käytön lisäämiseen. Asiakkaat halusivat myös ohjausta tietokoneen käytössä. Taustalla on huoli syrjäytymisestä tietoyhteiskunnasta, koska palvelut muuttuvat yhä enemmän verkkopalveluiksi. Nykypäivänä tietoteknisiä taitoja tarvitaan jokapäiväisessä elämässä. Asiakkaat halusivat asiakkaiden käyttöön tietokoneen ja internetyhteyden.

Tietotekniikan käyttö on tuonut esimerkiksi rahan hallinnalle ja käytölle uusia käytäntöjä, joiden opettelu vaatii teoreettista ja käytännön tietämystä. Arjesta on tullut tietotekniikan myötä monimutkaisempaa, ja se on tuonut arjesta selviytymiselle uusia vaatimuksia. Rahan käyttö ja ostosten tekeminen ovat osa kehitysvammaisen arjessa selviytymistä ja arjen hallintaa. (Eriksson 2008, 121–122.)

Arkisten asioiden hoitoon verkossa tarvitaan tietotekniikan ohjausta. Näitä arkisia asioita ovat esimerkiksi pääsy- ja matkalippujen varaaminen, tavaroiden tilaaminen nettikaupoista, aikataulujen etsiminen ja valokuvien siirtäminen kännykästä tai digikamerasta tietokoneelle sekä valokuvien skannaaminen ja tulostaminen. Sosiaalisen median, esimerkiksi Facebookin, käytön opetusta pidettiin tärkeänä jo turvallisen käytön näkökulmasta. Sosiaalisen median käytöstä oli joillakin ikäviä kokemuksia.

Tieto- ja viestintäteknikalla on yhä merkittävämpi rooli kaikilla elämänaloilla. Nopeasti kehittyvässä tietoyhteiskunnassa on tärkeää turvata jokaiselle kansalaiselle tasavertaiset oikeudet osallistua yhteiskunnassa tiedon jakamiseen ja

palveluiden käyttöön riippumatta heidän taidoistaan, rajoitteistaan tai asuinpaikastaan. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2010, 7.)

Asiakaslähtöisyys toteutui asiakkaiden kohtaamisessa inhimillisesti, arvostavasti ja tasa-arvoisesti. Vuorovaikutus työntekijöiden ja asiakkaiden välillä oli avointa, luottamuksellista ja välitöntä. Virtasen ym. (2011, 21) mukaan asiakkaiden näkökulmasta asiakkaalle on tärkeää tulla kohdatuksi ihmisenä, jonka asioista työntekijä on aidosti kiinnostunut ja johon asiakas voi luottaa. Palvelujen helppo saavutettavuus on myös osa asiakaslähtöisyyden toteutumista. (Virtanen ym. 2011, 21.) Toimintakeskus on kävelymatkan päässä asiakkaiden kotoa. Kaikki kulkivat matkat omatoimisesti.

Asiakaskeskeisessä työssä kunnioitetaan asiakkaan itsemääräämisoikeutta. Käytännössä itsemäärääminen tarkoittaa mahdollisuutta tehdä valintoja kuten muutkin ihmiset tekevät. (Virtanen ym. 2011, 20–21). Tästä näkökulmasta asiakaslähtöisyyden toteutumista voisi kehittää. Asiakkaat halusivat vaikuttaa enemmän töiden valintaan ja suunnitteluun. Asiakkaat halusivat työnkiertoa ja mahdollisuutta edetä vaativimpiin työtehtäviin. Kehitysvammaliiton työtoimintaa koskevassa selvityksessä (2010) nostetaan esille samansuuntaisia toiveita. Selvityksessä esitetään muun muassa vertaistuen lisäämistä, verkostoitumista alan toimijoiden kesken ja palautteen sekä arvioinnin kehittämistä. (Kairi ym. 2010, 97).

Toimintakeskuksen tilojen kohentamiseksi asiakkaat esittivät useita korjausehdotuksia. Asiakkaat halusivat parantaa toimintakeskuksessa saniteettitiloja, liikumisen turvallisuutta, valaistusta ja sisäilman laatua. Kehitysvamma-alan neuvottelukunnan mukaan (KVNK) useissa kunnissa toimintatilojen puutteellisuuteen ja kuntoon ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota. (Kehitysvamma-alan neuvottelukunta 2014).

Vammaisille henkilöille vapaa-ajan harrastukset ovat erittäin tärkeitä sosiaalisen vuorovaikutuksen ja ystävyysuhteiden luomisessa. Vapaa-ajan aktiviteetit antavat tunteen merkityksellisestä tekemisestä, itsearvostuksesta ja sosiaalisesta kyvykkyydestä. Erilaisten harrastusten parissa syntyvät sosiaaliset suhteet li-

säävät yksilön hyvinvointia. Harrastuksiin innostamisessa lähisukulaisilla ja hoitajilla on tärkeä merkitys. (Eriksson 2008, 95.) Ohjausta tarvitaan lisää vapaa-aikana ja vapaa-ajan avustajia tarvittaisiin enemmän. Omaisten ja läheisten kanssa haluttiin lisätä yhteistyötä esimerkiksi järjestämällä omaisten päivätoimintakeskuksessa. Yhteistyötä naapurikuntien samantapaisten toimijoiden ja Kehitysvammaisten tukiyhdistysten kanssa haluttiin jatkaa ja kehittää edelleen.

12 Työn hyödynnettävyys

Kuntouttava työote edellyttää jatkuvaa arviointia ja työtoimintaan osallistuvien antaman palautetta. Usein työtoiminnan vaikuttavuuden arviointia tapahtuu vain palvelusuunnitelmien tarkistuksen yhteydessä. (Kairi ym. 2010, 29). Opinnäyte-työstäni toimeksiantaja saa tietoa asiakkaiden kokemuksista työ- ja päivätoiminnasta ja kehittämistoiveista.

Saatu tietoa toimeksiantaja voi hyödyntää toiminnan sisällön kehittämisessä. Osa asiakkaiden esittämistä kehittämistoiveista vaatii taloudellisia resursseja ja määrärahan varaamista talousarvioon. Nämä toiveet tulivat nyt tässä työssä esille. Ryhmätyössä esille tulleita konkreettisia kehittämisideoita olikin jo alettu toteuttaa tämän työn edetessä. Työn edetessä ilmeni, että Kehitysvammaisten tukiyhdistys oli toimijoiden puutteessa lakkautettu jo vuosia sitten. Tarpeen voisi olla tutkia mahdollisuuksia järjestää tukiyhdistyksen palveluja naapurikunnan tukiyhdistyksen avulla.

13 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Eettinen pohdinta liittyy aina kaikkeen tutkimusentekoon, ja se on valintojen tekemistä aiheen valinnasta alkaen. Ihmisten itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus ovat eettisyyden lähtökohtia. Osallistujille on kerrottava ymmärrettävästi, mihin he ovat ryhtymässä. (Tuomi & Sarjajärvi 2009, 129–131.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisen kaikista vaiheista. Tutkimusvaiheiden selostaminen koskee myös aineiston hankinnan vaiheita ja oloja, joissa aineisto kerätään. (Hirsjärvi ym. 2009, 232–233). Tästä syystä kuvasin raporttiin tarkasti aineiston hankkimisen.

Haastattelemani henkilöiden kehitysvammaisuudesta johtuen oli erityisesti huolehdittava siitä, että he ymmärtävät, mihin he ovat lupautuneet haastatteluun suostuessaan. Tästä syystä laadin selkokielisen saatekirjeen. Myös haastattelukysymykset muotoilin selkokielisiksi. Saatekirjeessä kerroin haastattelujen luottamuksellisuudesta. Haastattelutilanteessa selvitin vielä jokaiselle erikseen, mitä varten haastattelin heitä. Kerroin heille, että nauhoitan haastattelut ja hävitän nauhoitteet työn valmistuttua.

Tapasin etukäteen asiakkaita vieraillessani toimintakeskuksessa ja sopiessani työni aikatauluista. Esittelin itseni ja kerroin heille tulossa olevasta ryhmätyöstä ja haastatteluista. Kerroin, että haastatteluun ja ryhmätyöhön osallistuminen on vapaaehtoista. Sovin Learning Cafe -ryhmätyön ajankohdan ja haastatteluajat sähköpostitse vastaavan ohjaajan kansa. Haastattelin henkilöitä toimintakeskuksessa. Haastatteluun liittyy myös kontekstisidonnaisuuden riski, jolloin haastateltavat puhuvat haastattelutilanteessa toisin kuin jossakin muussa tilanteessa. (Hirsjärvi ym. 2009, 207). Edellä mainitusta syystä haastattelin tutussa ympäristössä tavanomaisena toimintapäivänä.

Litteroinnin jälkeen tuhosin nauhoitteet. Litteroidussa aineistossa koodasin haastattelut H-kirjaimilla ja numeroilla. Raportissa selostan käytetyt menetelmät ja tutkimuksen etenemisen mahdollisimman tarkasti. Tuon raportissa esille myös kohtaamani vastoinkäymiset ja onnistumiset. Käyttämäni lähteet olen merkinnyt asianmukaisesti. Tutkimuksen eettisyyttä pohdin koko opinnäytetyön prosessin ajan.

14 Oppimisprosessi ja ammatillinen kasvu

Kehitysvammaisten kanssa työskentely kiinnostaa minua ja koen asiakasryhmän itselleni läheiseksi. Opin tässä prosessissa paljon lisää kehitysvammaisuudesta ja heidän asemastaan yhteiskunnassa. Opin huomaamaan, miten esimerkiksi kehitysvammaisuuden määrittelyyn vaikuttavat aikakausi ja kulttuuri.

Opin havaitsemaan, miten tieto- ja viestintäyhteiskunnan kehittymiseen sisältyy riski kansalaisten eriarvoistumisesta ja syrjäytymisestä, jos käyttäjien tarpeita ja taitoja ei ymmärretä. Tieto- ja viestintäteknologia liittyy kaikkeen päivittäiseen toimintaamme. Yhä useammat palvelut siirtyvät verkkopalveluun. Palvelujen käytön edellytyksenä ovat toimivat välineet ja ohjaus niiden käytössä. Kaikkien kehitysvammaisten ulottuvilla ei aina ole laitteita, taitoja tai ohjausta. Tästä syystä työ- ja päivätoimintakeskuksissa olisi tärkeää kiinnittää huomiota myös tieto- ja viestintäteknologisten taitojen ylläpitämiseen. Yhtä tärkeää olisi huolehtia toimintakeskusten henkilökunnan tietoteknisten taitojen päivityksestä, sekä siitä, että asiakkaiden käytössä on välineitä taitojen harjoitteluun.

Opinnäytetyön tekemisessä yksin puuttuu reflektoinnin mahdollisuus työparin kanssa, minkä koin todella suureksi puutteeksi. Yksin työskennellessä palautteen saaminen omasta tekstistä ja työn rakenteesta puuttuvat. Omalle tekstille sokeutuu helposti. Työpari kannustaisi työn ongelmallisissa kohdissa ja yhdessä tekemällä näkökulmia nousisi monipuolisemmin esille. Parityöskentelyssä myös vastuu jakaantuisi. Näitä puutteita korvasi jossain määrin lukupiiriin osallistuminen ja vertaistuen saaminen opinnäytetyön ohjauksen pienryhmässä. Vertaistukea sain myös omalta opintoryhmältä, jonka kannustava myötätunto oli tarpeen. Yksintyöskentelyn etuna oli aikatauluttaminen omien tavoitteiden mukaisesti.

Opinnäytetyöprosessissa opin laadullisen tutkimuksen teoriaa. Oivalsin työtä tehdessä, miten mitä tahansa ilmiötä voi tutkia. Opin myös ymmärtämään aiheen rajauksen tärkeyden. Rajaisin nyt huomattavasti tarkemmin tutkimusaluetta koskemaan esimerkiksi asiakaslähtöisyyden toteutumista tai pelkästään osallisuuden kokemusta.

Usein kehitysvammaisella henkilöllä on ongelmia kaikilla äidinkielen alueilla: puhumisessa, puheen ymmärtämisessä, lukemisessa ja kirjoittamisessa. Kehitysvammaisen puheilmaisu on tavallisesti rakenteeltaan yksinkertaista ja sanasto on suppea. (Kartio 2009,61). Haastateltavina kehitysvammaiset olivat haasteellisia ja kysymysten selkokielisyys vaati pohtimista. Kehitysvammaisia haastatellessani minun oli huomioitava heidän erityispiirteensä ja puutteensa kommunikaatiossa. Haastatteluja kuuntelin moneen kertaan saadakseni selvän, mitä haastateltu henkilö todella sanoi. Ilahduttavana koin asiakkaiden innostuneen vastaanoton ja osallistumisen haastatteluihin.

Onnistumista koin Learning Cafe -ryhmätyön teettämisessä. Osallistujien vastuunotto tehtävästä ja innostus pohtia toiminnan kehittämistä tekivät minuun vaikutuksen. Oli ilo seurata työntekijöiden ja asiakkaiden yhdessä työskentelyä. Onnistuin mielestäni myös haastatteluissa ja sain aineistoa hyvin. Haastattelujen litteroinnin työläisyys murreilmausten vuoksi ja aineiston analyysivaiheen pohdittaminen olivat paljon työläämpiä kuin etukäteen odotin. Tulosten analysoinnin koin lähes ylitsepääsemättömäksi vaiheeksi.

Työn edetessä opin lisää kehitysvammaisten asemasta työelämässä ja yhteiskunnassa. Käsitykseni kehitysvammaisista aktiivisina toimijoina ja oman elämänsä asiantuntijoina vahvistui entisestään. Työssäni halusin antaa asiakkaiden itsensä äänen kuulua ja halusin tehdä näkyväksi heidän toiveensa. Tästä syystä työssäni on paljon suoria lainauksia haastatteluista.

Kehitysvammaliiton julkaiseman selvityksen mukaan työtoiminta hallinnollisena palvelumuotona täyttää tehtävän, mutta sisällöllinen tuloksellisuus ei aina toteudu. Työtoiminnan inklusiivinen merkitys on laissa määritelty tavoite, mutta työtoiminnan toteuttamiseen vaikuttavat järjestävän organisaation taloushallinnon asettamat raamit. Työtoiminnan järjestelmäkeskeisyyden vuoksi työtoiminta on muuttunut osaksi palvelurakennekokonaisuutta ja vakiintunut niin, ettei siihen kohdistu erityisiä kehittämistoimia. (Kairi ym. 2010, 100.) Opinnäytetyöprosessi sai minut pohtimaan työ- ja päivätoiminnan sisältöä ja tavoitteiden toteutumista myös kriittisesti.

Opinnäytetyöprosessi oli ajallisesti pitkä muiden opintojen ja päätöiden ohessa tehtynä. Epäröin alussa eri aiheiden välillä, ja tämä valintaprosessi viivästytti työhön ryhtymistä. Välillä jätin työn kokonaan taka-alalle, ja ehkä se olikin hyvä ratkaisu.

Yhteistyö toimeksiantajan kanssa sujui ongelmitta. Opinnäytetyön sain toteuttaa vapaasti ja sain toimeksiantajalta apua tarvittaessa. Toivon, että opinnäytetyöstäni on apua työ- ja päivätoiminnan sisällön suunnittelussa ja talousarvion laadinnassa. Opinnäytetyöni toivon kannustavan toimeksiantajaa työ- ja päivätoiminnan sisällön uudistamiseen asiakaslähtöisesti.

15 Jatkotutkimuksia

Palvelut siirtyvät yhä enemmän verkkopalveluun ja sosiaalisesta mediasta on tullut merkittävä vuorovaikutuksen, mutta myös vaikuttamisen keino. Opinnäytetyöni tuloksissa ilmeni asiakkaiden halu hyödyntää tietotekniikkaa työ- ja päivätoiminnassa. He halusivat myös ohjausta tietokoneen, verkkopalveluiden ja sosiaalisen median käytössä. Jatkotutkimuksena voisi selvittää, miten hyvin tietoverkkopalvelut ovat kehitysvammaisten saavutettavissa.

Sosiaalisen median osalta voisi selvittää, millaisia kokemuksia kehitysvammaisilla on sosiaalisen median käyttäjinä. Tutkia voisi myös sitä, miten esimerkiksi kansalaisopistojen tietotekniikan kurssitarjonta vastaa kehitysvammaisten tarpeisiin ja onko ohjausta tarjolla riittävästi. Selvittää voisi myös sitä, miten tietotekniikkaa voisi hyödyntää yhteydenpidossa omaisten kanssa. Tarpeellista olisi myös koota työ- ja päivätoiminnassa jo olemassa olevia hyviä tietotekniikan käytänteitä, ja koota käytänteistä opas.

Lähteet

- Ahlsten, M. 2014. Tiedän mitä tahdon!. Henkilökohtaisen budjetoinnin kehittämisprojekti 2010–2014. Kehitysvammaliitto ry.
<http://www.kehitysvammaliitto.fi/suomeksi/kehittaminen/aikaisemmat-kehittamishankkeet/tiedan-mita-tahdon/>. 3.9.2014.
- Digital agenda for Europe. 2014. <http://ec.europa.eu/digital-agenda/digital-agenda-europe>. 24.8.2014.
- Eriksson, S. 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot – vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 3/2008. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- Eriksson, S. 2013. Laitoskulttuurista itsemääräämiseen. Tutkimus henkilökohtaisesta budjetoinnista. Helsinki. Kehitysvammaliitto ry.
http://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/laitoskulttuurista_itsemaaraamiseen.pdf. 3.9.2014.
- Eronen, M. 2013. Henkilökohtainen budjetointi kehitysvammaisten henkilöiden työ- ja päivätoiminnoissa. Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia ammattikorkeakoulu. Ylempi sosiaalialan koulutusohjelma.
http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/62097/eronen_minna.pdf?sequence=1. 24.10.2014.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., ja Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Kairi, T., Nummelin, T., ja Teittinen, A. 2010. Työtoiminnan käytäntö ja kokemus. Kriittisiä arvioita kehitysvammaisille ja mielenterveyskuntoutujille järjestettävästä työtoiminnasta. Kehitysvammaliiton selvityksiä 6/2010. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
http://verneri.net/yleis/fileadmin/tiedostot/kuvat/tietopankki/tyota_tekijaille/kehitysvammaliiton_selvityksia_6.pdf. 3.3.2014.
- Kaski, M., Manninen, A. & Pihko, H. 2009. Kehitysvammaisuuden määrittelyjä ja esiintymistiheyksiä. Teoksessa Kaski, M. (toim.). Kehitysvammaisuus. Helsinki. Sanoma Pro Oy, 14–24.
- Kehitysvamma- alan neuvottelukunta. 2014. Kehitysvammaisten työ- ja päivätoiminnan kehittäminen. Muistio 28.4.2014. http://www.kvank.fi/wp-content/uploads/KVANK_TP-valiokunta_28.4.2014_Muistio_Liite-2.pdf. 25.8.2014.
- Kehitysvamma- alan neuvottelukunta. 2014. Työn ja päivätoiminnan valiokunta. Visioryhmän diaesitys. 20.11.2013. [w.kvank.fi/wp-content/uploads/KVANK_TP-valiokunta_Visiotyoryhmä_20.11.2013_Muistio_Liite-1.pdf](http://www.kvank.fi/wp-content/uploads/KVANK_TP-valiokunta_Visiotyoryhma_20.11.2013_Muistio_Liite-1.pdf). 22.8.2014.
- Kehitysvammaliitto. 2014. Työ- ja päivätoiminta syrjäyttää vammaisia nuoria. <http://www.kehitysvammaliitto.fi/fin/tyo-ja-paivatoiminta-syrjayttavammaisia-nuoria/>. 17.8.2014.
- Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. 2014. Tärkeimmät lait. <http://www.kvtl.fi/fi/lakineuvonta/tarkeimmat-lait/>. 28.8.2014.

- Konttinen, J-P. 2011. Päivätoiminta. Sosiaaliportti. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/paivatoiminta/>. 10.1.2014.
- Kupias, P. 2007. Kouluttajana kehittyminen. Helsinki. Palmenia.
- Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.). 2013. Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Vastapaino.
- Laimio, A. & Karnell, S. 2010. Vertaistoiminta – kokemuksellista vuorovaikutusta. Teoksessa Laatikainen, T. (toim.) Vertaistoiminta kannattaa. Helsinki: Asumispalvelusäätiö ASPA, 9 –19. http://www.kansalaisareena.fi/Vertaistoiminta_kannattaa.pdf. 23.8.2014.
- Laukkanen, P. 2012. Kehitysvammaisten työtoiminnan kehittäminen asiakaslähteisesti. Opinnäytetyö. Mikkelin ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/xmlui/bitstream/handle/10024/45332/Paivi_Laukkanen.pdf?sequence=1. 24.10.2014.
- Liikenne- ja viestintäministeriö, 2010. Kohti esteetöntä viestintää. Toimenpideohjelman seurantaraportti. http://www.lvm.fi/c/document_library/get_file?folderId=964900&name=DLFE-10546.pdf&title=Julkaisu%205-2010 20.9.2014.
- Liikenne- ja viestintäministeriö. 2010. Liikenne ja viestintäministeriön tulevaisuuskatsaus. Katsauksia erityiskysymyksiin. http://www.lvm.fi/c/document_library/get_file?folderId=964900&name=DLFE-11158.pdf&title=Julkaisu%2033-2010%20LIITE%20Katsauksia%20erityiskysymyksiin. 20.9.2014.
- Masalin, H. 2013. Vammaisten asiakkaiden kokemuksia ja toiveita toimintapiste Rastin päivätoiminnasta. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/xmlui/bitstream/handle/10024/66121/hanna_masalin.pdf?sequence=1. 25.10.2014.
- Misukka, E. 2009. Työn merkitys kehitysvammaiselle. ”-en ruppee kuule ilmastata hommoo kuule tekemään”. Väitöskirja. Kuopio: Kuopion yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalipsykologian laitos. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-951-27-1311-0/urn_isbn_978-951-27-1311-0.pdf. 25.10.2014.
- Mäki, M. 2006. Toimimalla osallisuuteen. Kehitysvammaliitto. http://papunet.net/tietoa/fileadmin/muut/Esitteet/toimimalla_osallisuuteen_web.pdf. 19.9.2014.
- Nisula, A. 2012. Päivätoiminta kehitysvammakodin ohjaajan näkökulmasta. Opinnäytetyö. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/22973/Nisula_Aki.pdf?sequence=1. 25.10.2014.
- Omapolku ry. 2014. Omapolku. <http://www.omapolku.fi/tietoameista/omapolku/>. 24.10.2014.
- Oranen, Mikko 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. 2013. oSallisuushanke Salli. Osallisuus. Jelli järjestötietopalvelu. 2013. <http://www.jelli.fi/osallisuus/> 22.8.2014

- Pohjois-Karjalan sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä. Kehitysvamma-
mapalvelut. <http://www.pkssk.fi/kehitysvamma palvelut; jsessionid=F07836B85BDA8298C566D3B976534BA8.node1.25.9.2014>.
- Räisänen, R. Kehitysvammaisten avohuollon ohjaaja. Heinäveden kunta. Suullinen tiedonanto 22.11.2013.
- Räty, T. 2010. Vammaispalvelut, Vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö. Kyn-
nys Ry.
- Seppälä, H. & Rajaniemi, M. 2014a. Mitä kehitysvammaisuus on? Lääketieteel-
linen näkökulma. Kehitysvammaliitto. <http://verneri.net/yleis/mita-kehitysvammaisuus-on>. 7.7.2014
- Seppälä, H. & Rajaniemi, M. 2014b. Mitä kehitysvammaisuus on? Toimintaky-
vyn näkökulma. Kehitysvammaliitto.
[http://verneri.net/yleis/toimintakyvyn-n % C3 % A4k % C3 % B6kulma](http://verneri.net/yleis/toimintakyvyn-n%C3%A4k%C3%B6kulma). 7.7.2014
- Seppälä, H. & Rajaniemi, M. 2014c. Mitä kehitysvammaisuus on? Sosiaalinen
näkökulma. Kehitysvammaliitto. [http://verneri.net/yleis/sosiaalinen-
n % C3 % A4k % C3 % B6kulma](http://verneri.net/yleis/sosiaalinen-n%C3%A4k%C3%B6kulma). 7.7.2014.
- Seppälä, H. & Rajaniemi, M. 2014d. Omien kokemusten näkökulma. Kehitys-
vammaliitto. [http://verneri.net/yleis/omien-kokemusten-
nakokulma](http://verneri.net/yleis/omien-kokemusten-nakokulma). 24.10.2014.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006. Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiik-
kasta. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:9. Sosiaali- ja
terveysministeriö. [http://www.sosiaaliportti.fi/File/55dd3952-8ce8-
4032-a2f7-375630c5451f/selonteko+vammaispolitiikasta.pdf](http://www.sosiaaliportti.fi/File/55dd3952-8ce8-4032-a2f7-375630c5451f/selonteko+vammaispolitiikasta.pdf).
22.7.2014.
- Suomen kuntaliitto.2014. [http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/
hallinto-jarjestaminen-tuottaminen/jarjestamisvastuu/Sivut/J%C3%
A4rjest%C3%A4misvastuu.aspx](http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/hallinto-jarjestaminen-tuottaminen/jarjestamisvastuu/Sivut/J%C3%A4rjest%C3%A4misvastuu.aspx).
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014. Mitä on yhteisöllisyys.? Terveyden- ja
hyvinvoinnin laitos. [http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-
fi/tyon/periaatteet/yhteisollisyys](http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/yhteisollisyys). 19.9.2014.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014. Vammaislainsäädännön uudistus.
[http://www.thl.fi/sv/web/vammaispalvelujen-kasikirja/laki-ja-
oikeuskaytanta/vammaislainsaadannon-uud..](http://www.thl.fi/sv/web/vammaispalvelujen-kasikirja/laki-ja-oikeuskaytanta/vammaislainsaadannon-uud..) Luettu 24.8.2014.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsin-
ki: Tammi.
- Liikenne- ja viestintäministeriö. 2014. Tuottava ja uudistuva Suomi. Digitaalinen
agenda vuosille 2011–2020. [http://www.lvm.fi/c/document_library
/get_file?folderId=1551286 & name=DLFE-11771.pdf & tit-
le=Tuottava % 20ja % 20uudistuva % 20Suomi. % 20Digitaalinen %
20agenda % 202011-2020](http://www.lvm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1551286 & name=DLFE-11771.pdf & title=Tuottava % 20ja % 20uudistuva % 20Suomi. % 20Digitaalinen % 20agenda % 202011-2020). 24.8.2014.
- Valkama, K. & Raisio, H. 2013. Kansalaisraati - Deliberatiivinen demokratia ra-
kenteellisen sosiaalityön työmuotona? Teoksessa Laitinen, M. & Nis-
kala, A. (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vasta-
paino, 86–112.
- Vehmas, S. 2005. Vammaisuus. Johdatus historialliseen teorian etiikkaan.
Tampere. Gaudeamus.
- Vernerit – kehitysvamma-alan verkkopalvelu. 2014. Kansalaisuuden idea.
<http://verneri.net/yleis/kansalaisuuden-idea>. 3.9.2014.

- Vernereri – kehitysvamma-alan verkkopalvelu. 2014. Työaika ja työosuusraha.
<http://verneri.net/yleis/tyotoiminta>. 26.8.2014.
- Vernereri –kehitysvamma-alan verkkopalvelu. 2014. Työtoiminta.
<http://verneri.net/yleis/tyotoiminta>.24.10.2014.
- Vernereri-kehitysvamma-alan verkkopalvelu. 2014. Työtoiminnan uusia malleja.
<http://verneri.net/yleis/tyotoiminnan-uusia-malleja>.24.10.2014.
- Vierimö, J. 2013. Sosiaalihuollon ajankohtaiset uudistukset. Laitosasumisen purku ja itsenäinen asuminen.. Luentomateriaali Kuntaliiton Kuntamarkkinat seminaarista 11.9.2013. Järvenpää.
<http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/tapahtumat/aineisto/2013/kuntamarkkinat/soster/Documents/2013-09-11-07-Viemer%C3%B6-Jaana.pdf>. 26.9.2014
- Virtanen, P.,Suoheimo, M.,Lamminmäki, P., Ahonen, P. & Suokas, M. 2011. Matkaopas asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämiseen. Tekesin katsaus 281/2011. Helsinki.
<http://www.tekes.fi/Julkaisut/matkaopas.pdf>. 27.2.2014
- YLE uutiset. 2014. Sote-lakiluonnos on lähetetty kuntiin lausuntokierrokselle.
http://yle.fi/uutiset/sote-lakiluonnos_on_lahetetty_kuntiin_lausuntokierrokselle/7418342. 24.9.2014.

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	Heinäveden kunta / Kuusentuvan toimintakeskus
Toimeksiantajan edustaja:	Avohuollon ohjaaja Riitta Räisänen
Osoite:	Varkaudentie 4, 79700 Heinävesi
Puhelinnumero:	044 770 1000
Sähköposti:	riitta.raisanen@heinavesi.fi

Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	sosionomi
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	1200068 Ritva Karvinen
Puhelinnumero:	044 6610200
Sähköposti:	ritva.a.karvinen@edu.karelia.fi

Toimeksiannon kuvaus	
Aihe	Kehitysvammaisten kokemuksia työ- ja päivätoiminnasta
Toteutusmuoto	Tutkimuksellinen opinnäytetyö, tiedonkeruumenetelmänä viiden asiakkaan haastattelut ja kaikkien asiakkaiden ja työntekijöiden yhteinen Learning Café ryhmätyö
Aikataulu	Suunnitelma valmis maaliskuussa 2014, tiedonkeruu huhtikuussa 2014, aineiston analysointi ja raportin kirjoittaminen touko-kesäkuussa 2014 ja seminaari syyskuussa 2014.
Kustannusarvio ja kustannusvastuu	Heinäveden kunnalle ei tule kustannuksia.

Toimeksiantajan sitoumukset	
Tarvittavien tietojen antaminen, yhteistyö opinnäytetyön tekijän kanssa. Learning Cafe ryhmätyön ajan sisältäminen työntekijöiden työaikaan.	

Opiskelijan sitoumukset	
Aikataulussa pysyminen, yhteistyö toimeksiantajan kanssa, eettisten periaatteiden noudattaminen, vaitiolovelvollisuus.	

Opinnäytetyön ohjaus Karelia-amk:ssa	
Ohjaaja(t):	Miia Pasanen miia.pasanen@karelia.fi Heli Rinnekallio heli.rinnekallio@karelia.fi

Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	

Allekirjoitukset	
Päiväys	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys
Heinävesi 20.3.2014	 Ritva Karvinen
Päiväys	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys
Heinävesi 23.3.2014	 Anneli Malmstedt, perusturvajohtaja

Päiväys	Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys
20.3.14	 Heli Rinnekallio

Miia Pasanen

Hyvä Kuusentuvan asiakkaan omainen

Opiskelen Karelia-ammattikorkeakoulussa sosionomin tutkintoa ja teen opintoihin liittyvää opinnäytetyötä Kuusentuvan toimintakeskuksessa. Työssäni selvittän haastatteleamalla asiakkaita ja asiakkaiden ja työntekijöiden yhteisellä ryhmätyöllä, millaisia kokemuksia heillä on työ- ja päivätoiminnasta. Lisäksi selvittän millaisia toiveita asiakkailla on työ- ja päivätoiminnasta tulevaisuudessa.

Haastattelut ja ryhmätyöt käsittelen nimettöminä ja tiedot ovat luottamuksellisia. Haastattelujen ja ryhmätöiden tuloksia käytetään työ- ja päivätoiminnan kehittämiseen.

Ystävällisin terveisin

Ritva Karvinen

3. vuoden sosionomiopiskelija

Karelia- ammattikorkeakoulu

Yhteystiedot:

p. 050 xxx xxxx

E-mail ritva.a.karvinen@edu.karelia.fi

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN JA RYHMÄTYÖHÖN (selkokielen versio)

Hyvä Kuusentuvan asiakas

Opiskelen Karelia - ammattikorkeakoulussa. Teen kouluun liittyvää tehtävää. Haluan keskustella kanssasi ja kysyä Sinulta, mitä mieltä olet Kuusentuvalla tekemästäsi työstä.

Haluan myös kysyä Sinulta, miten haluaisit tehdä Kuusentuvan toimintaa vielä paremmaksi. Minulle kertomaasi käytän vain koulutyössäni. Kertomasi mielipiteet ovat luottamuksellisia.

Ystävällisen terveisin

Ritva Karvinen

Suostun haastateltavaksi

Heinävedellä __/__/2014

Teemahaastattelun runko

Taustatiedot

Sukupuoli, ikä?

Miten kauan olet käynyt Kuusentuvalla?

Mitä kouluja olet käynyt?

1. Työtehtävät

Mitä töitä olet tehnyt?

Mistä töistä pidät? Mikä on mukavinta työtä? Mistä ei pidä?

Onko työtehtäviä mielestäsi riittävästi?

Oletko innostunut työtehtävistä?

2. Työ- ja päivätoiminnan merkitys

Onko Sinusta mukava lähteä aamulla Kuusentuvalle?

Mikä Sinulle tuottaa iloa Kuusentuvalla?

Tunnetko itsesi virkeäksi työpäivän jälkeen?

Oletko saanut Kuusentuvalla ystäviä tai kavereita? Ketä?
(sosiaalisuuden näkökulma)

Saatko riittävästi palkkaa?

3 Ohjaajien ammatillisuus ja vuorovaikutus

Osaavatko ohjaajat mielestäsi ohjata Sinua?

Onko ohjaajia mielestäsi riittävän monta?

Onko ohjaajilla riittävästi aikaa ohjata Sinua?

Ymmärrätkö aina, mitä ohjaaja puhuu Sinulle?

Kohdellaanko Sinua hyvin?

Saatko tehdä asioita itse?

Käytetäänkö puheen tukena tukiviittomia ja kuvia? Miten?

4 Osallisuus

Oletko saanut kokeilla erilaisia töitä? Mitä töitä?

Voitko itse valita työt, vai antaako ohjaajat työt?

Osallistutko työsi suunnitteluun? Miten?

Voitko vaikuttaa Kuusentuvan yhteisiin asioihin? Miten?

Seuraatteko ajankohtaisia tapahtumia? Miten?

Mistä asioista puhutte työkokouksessa?

5 Ympäristö ja turvallisuus

Ovatko Kuusentuvat tilat mielestäsi viihtyisät? Miksi?

Haluaisitko muuttaa tiloja? Miten?

Ovatko työtilat mielestäsi turvalliset? Miksi?

Onko valaistus riittävä?

Voitko liikkua helposti tiloissa?
(esteettömyyden näkökulma)

Onko piha mielestäsi viihtyisä? Miksi?

Mitä haluaisit pihalle lisää?

6 Tulevaisuus

Haluaisitko tehdä työtä tuetusti muualla kuin Kuusentuvalla?

Mitä työtä haluaisit tehdä? Missä?

Millainen on hyvä työpaikka?

Käytkö jatkossakin Kuusentuvalla?

Muuta kerrottavaa?

Learning Cafe oppimiskahvilan teemat

1. Mitä asioita on mukava tehdä Kuusentuvalla? (työ ja päivätoiminnan merkitys)
2. Mitä uusia asioita haluaisitte tehdä Kuusentuvalla? (Kehittäminen ja tulevaisuus)
3. Miten kehittäisit Kuusentuvan sisätiloja? Entä piha-alueita?(ympäristö ja turvallisuus)
4. Millainen on mielestäsi hyvä ohjaaja? (Henkilökunnan ammatillisuus)

Esimerkki analyysipolusta

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Pääluokka
"Kaverit tärkeitä" "Ystävyys tärkeää" "Kaikki on kavereita tiällä" "Kaverit tuottaa iloa" "Paljon ystäviä tiällä" "Retket työkaverien kanssa" "Kun kaveri tuloo hakemaan" "Saa olla toisten kanssa seurassa"	Kaverit tärkeitä Yhdessä tekeminen Yhdessä on hyvä olla Ystävyys on tärkeää	Ryhmään kuuluminen Vertaisuus Yhteisöllisyyden kokeminen	Osallisuus
"kun muut on lomilla, minä tuuraan niitä"	vastuun ottaminen yhteisöstä	vastuu yhteisöstä	
"Oma työ" "Se on oma homma" "se on ihan uus työ" "minä pyörittelen pullia"	oma työ tärkeä		

Pääluokat	Alaluokat
Osallisuuden kokemus	<ul style="list-style-type: none"> - vertaisryhmään kuuluminen - sosiaaliset suhteet - ystävyys - yhteisöllisyyden kokemus - vastuun ottaminen ja vaikuttaminen yhteisössä - yhteiskunnan jäsenyys
Työ- ja päivätoiminnan merkitys	<ul style="list-style-type: none"> - elintason ylläpito - kuluttaminen ja kuluttajana oleminen - itsenäisyyden tunne - omanarvontunto - ammattitilpeys osaamisesta - arvostuksen hakeminen ulkopuolisilta
Asiakaskeskeisyyden toteutuminen ja ohjaajien ammatillisuus	<ul style="list-style-type: none"> - asiakkaiden osallistaminen suunnitteluun ja toteutukseen - itsemääräämisoikeuden toteutuminen - osaaminen - ohjaajanroolit: johtaja, töiden jakaja, antaja, kannustaja, sovittelija - osaamisen näkyväksi tekeminen - läsnäolo, turvallisuus
Työhyvinvointi	<ul style="list-style-type: none"> - esteettömyys - ergonomia ja työturvallisuus - esteettisyys - viihtyvyys
Osallisuus digitaalisessa yhteiskunnassa	<ul style="list-style-type: none"> - tietotekniikan käytön osaamattomuus - tietotekniikan ohjauksen puute - välineet - ohjelmien käyttäjäystävällisyys ja turvallisuus - median käyttö
Työ- ja päivätoiminnan kehittämisideat	<ul style="list-style-type: none"> - työhyvinvoinnin parantaminen - toiminnan sisällön kehittäminen - urakehitys - työnkierto

